

Začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách

Bc. Kateřina Sládková

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Kateřina Sládková

Osobní číslo: H11713

Studijní program: N7501 Pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: prezenční

**Téma práce: Začlenění sexuální výchovy jako samostatného
předmětu do výuky na základních školách**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sexuální výchovy.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu týkajícího se začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

AUGUSTYN, Józef. Sexuální výchova v rodině a ve škole. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-331-1.

HAJNOVÁ, Růžena. Průvodce sexuální výchovou pro základní a střední školy. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002. ISBN 80-7013-359-7.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANIŠ, Kamil. Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-898-7.

RAŠKOVÁ, Miluše. Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 8024420775.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Karla Hrbáčková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

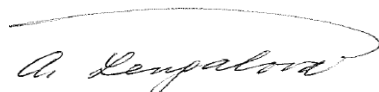
Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

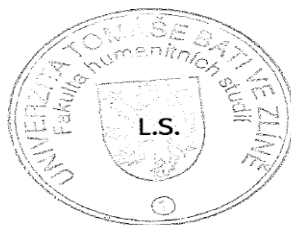
Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15.4. 2013

Kateřina Hladková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je orientována na problematiku sexuální výchovy. Zabývá se vývojem a historií sexuální výchovy, její realizací v zahraničí a ukotvením v systému českého školství, včetně popisu jejích modelů, cílů, principů a metod. V neposlední řadě se také věnuje sexuální výchově v rodině a její spolupráci se školou. Cílem práce je zjistit postoj učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách, osobnostní připravenost učitelů k výuce sexuální výchovy, obsah sexuální výchovy z pohledu učitelů i rodičů a způsob realizace sexuální výchovy v rodině.

Klíčová slova:

výchova, sexuální výchova, rodina, základní škola

ABSTRACT

This Master's Thesis approaches the question of sex education. The theoretical part of the thesis introduces the historical background of sex education and its development. At the same time, it also presents different attitudes towards sex education abroad. It serves as a comparison with how sex education was integrated in the Czech Educational System, describing all its theoretical models, goals, principals and methods used in action. The thesis also deals with a question of cooperation among parents and schools concerning the topic of sex education. The main aim of the thesis is to find out what is the attitude of pupils, parents and teachers like towards the idea to integrate sex education as an independent subject into the program at primary schools. The research also tries to get information about the level of readiness of teachers for teaching sex education as an independent subject, about the most convenient content of the subject from the point of view of pupils and their parents and about the possible best-practice program which could be used in classes.

Keywords:

education, sex education, family, primary school

Děkuji Mgr. Karle Hrbáčkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, ochotný přístup a poskytnutí cenných rad a připomínek.

Děkuji svým rodičům za podporu a finanční pomoc během celého studia.

Děkuji svým přátelům za pomoc a podporu při psaní diplomové práce.

„Sexuální výchova nepředstavuje jen informace o pohlavním životě jedince. Pomáhá také vytvářet žádoucí postoje a učí životním dovednostem. Všechno to raději o dva roky dříve než o pět minut později.“

Radim Uzel

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	13
1.1 VÝVOJ A HISTORIE CÍLENÉ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	14
1.2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V ZAHRANIČÍ	16
1.3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JAKO PEDAGOGICKÝ POJEM	17
1.4 PODMÍNKY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	18
1.4.1 Biologické podmínky	18
1.4.2 Psychické podmínky	19
1.4.3 Sociální podmínky	19
1.4.4 Vývoj vrstevnických vztahů s přihlédnutím k sexuálním zájmům	19
1.5 ČLENĚNÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	20
2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V SOUČASNÉM SYSTÉMU PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	22
2.1 ZÁKLADNÍ MODELY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	23
2.2 OBSAH SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	24
2.2.1 Přístupy k obsahu sexuální výchovy	25
2.3 CÍLE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	26
2.4 PRINCIPY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	27
2.5 METODY POUŽÍVANÉ V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ	29
2.5.1 Metody dialogické	29
2.5.2 Metody problémové	29
2.5.3 Metody inscenační	29
2.5.4 Hry v sexuální výchově	30
2.6 POŽADAVKY NA PŘIPRAVENOST UČITELE K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ	30
3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ	32
3.1 PROČ JE RODINA DŮLEŽITÁ	32
3.2 SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	39
4.1 CÍL VÝZKUMU	39
4.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
4.2.1 Výzkumné otázky	39
4.2.2 Hypotézy	40

4.3	POJETÍ VÝZKUMU	40
4.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
4.5	TECHNIKA VÝZKUMU	42
4.5.1	Specifikace proměnných.....	45
4.6	ZPRACOVÁNÍ DAT	46
5	VÝSLEDKY VÝZKUMU	48
5.1	POSTOJ UČITELŮ A RODIČŮ K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ	48
5.2	POSTOJ UČITELŮ, ŽÁKŮ A RODIČŮ K ZAČLENĚNÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY DO VÝUKY.....	49
5.3	OSOBNOSTNÍ PŘIPRAVENOST UČITELŮ K VÝUCE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	50
5.4	ZPŮSOB REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINÁCH.....	51
5.5	OBSAH SEXUÁLNÍ VÝCHOVY PODLE UČITELŮ A RODIČŮ	52
5.6	ROZDÍLY V POSTOJÍCH ŽÁKŮ, UČITELŮ A RODIČŮ K ZAČLENĚNÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	53
5.7	ROZDÍLY VE VNÍMÁNÍ OBSAHU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY MEZI UČITELI A RODIČI	54
5.8	SOUVISLOST MEZI OSOBNOSTÍ PŘIPRAVENOSTÍ UČITELE A JEJICH POSTOJEM K ZAČLENĚNÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY DO VÝUKY	55
5.9	ROZDÍLY V POSTOJÍCH K ZAČLENĚNÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY MEZI RODIČI	56
5.10	ROZDÍLY MEZI POSTOJEM ŽÁKŮ 4. A 7. TŘÍD K ZAČLENĚNÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY DO VÝUKY	57
5.11	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	58
5.12	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	61
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
	SEZNAM OBRÁZKŮ	67
	SEZNAM TABULEK	68
	SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

Sexuální výchova patří k složkám výchovy, které zaujímají významné místo při kultivaci dospívajícího jedince. Přináší odpovědi na četné otázky v období dospívání a v neposlední řadě je poučením pro rodiče, kteří si nemusí být vždy jisti, zdali způsob, jakým realizují sexuální výchovu v rodině, je vhodný a správný. V rámci českého školství je sexuální výchova zahrnuta do výuky prostřednictvím jiných vyučovacích předmětů, nikoliv jako předmět samostatný. Jejím úkolem je poskytovat užitečné informace, rozvíjet jedincovy názory a postoje, utvářet jeho osobnost, individualitu a přispívat k jeho zdravému a bezpečnému sexuálnímu životu. Otázkou však zůstává, zdali je sexuální výchova v podmínkách českého školství dostatečně akceptována a zdali je příhodné zařadit ji jako samostatný výukový předmět.

Motivací k zvolení tématu je nespočet sporných diskuzí, které jsou kolem něj vedeny. Sexuální výchova je nepochybně kontroverzní téma, reakce lidí jsou tudíž velmi rozpačité. Někdy bych si dovolila tvrdit, že až přehnaně negativní. Je nutné si uvědomit, že sexuální výchovu nelze brát jen jako nauku o sexu, nýbrž jako složku výchovy, která má významný preventivní charakter a představuje nedílnou součást našeho života. Úvahy o začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky vycházejí ze společenských změn, které s sebou nesou zrychlený životní styl, změnu hodnotového systému u mládeže, nárůst pohlavně přenosných chorob, sexuálního zneužívání dětí, nežádoucích otěhotnění a dalších jiných negativních jevů. Je proto velmi důležité sexuální výchovu nepodceňovat. Jen její realizací a zodpovědným přístupem je možné přispět k minimalizaci těchto nežádoucích jevů.

V práci se snažím přiblížit vývoj a historii sexuální výchovy, včetně rozmanitosti její realizace v zahraničí. Popisuji biologické, psychické i sociální podmínky sexuální výchovy a její členění. Zabývám se integrací sexuální výchovy do českého systému primárního vzdělávání, zmiňuji základní modely sexuální výchovy, dále její cíle, obsah, principy i metody. Vyzdvihuji také požadavky na připravenost učitele k sexuální výchově. Neméně podstatnou část tvoří kapitola o sexuální výchově v rodině, kde zdůrazňuji důležitost role rodiny při realizaci sexuální výchovy a její spolupráci se školou.

Cílem práce je zjistit nejen postoj učitelů, žáků i rodičů na začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách, ale také osobní připravenost učite-

lů k vyučování daného předmětu, obsah sexuální výchovy z pohledu učitelů i rodičů a v neposlední řadě také způsob, jakým se sexuální výchova realizuje v rodinách. Výzkum nám tak umožní nahlédnout blíže do problematiky sexuální výchovy a získat informace, díky nimž si vytvoříme představu, jak na sexuální výchovu nahlíží učitelé, žáci i jejich rodiče.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

Výchovu můžeme definovat jako záměrnou, systematickou a cílevědomou činnost, jejímž cílem je rozvoj a formování osobnosti člověka (Pelikán, 1995, s. 33). Ve výchově jsou skryty nejlepší úmysly lidské civilizace. Jejím prostřednictvím se snažíme předat vědomosti a zkušenosti další generaci, zabránit mladé generaci opakovat stejné chyby, jež se dopustila generace rodičovská a pozitivně ovlivnit osobnostní rozvoj dětí a dospívajících. (Procházka, 2012, s. 94) Obsah výchovy můžeme podle Janiše (2008, s. 27) rozdělit do několika částí, které označujeme jako složky výchovy. Jednotlivé složky výchovy řeší specifické úlohy výchovy, zaměřují se na člověka z hlediska biologického, psychologického a sociálního, vzájemně se ovlivňují, doplňují a vytvářejí výchovnou realitu.

Sexuální výchova jako součást ostatních složek výchovy se promítá do složek struktury osobnosti, prostupuje celým systémem, a proto s realizací každé složky vstupuje do specifické interakce (Janiš, 2008, s. 29). Je to přirozená celoživotní záležitost a musí být přirozenou složkou školní výchovy (Janiš, Titzl, 2010). Jejím úkolem je vést žáky a studenty k sexuální kultuře, aby věděli, jak mají se svou sexualitou nakládat v různých obdobích života a různých životních situacích. Podle definice Světové zdravotnické organizace WHO z r. 1974 představuje sexuální zdraví souhrn tělesných, citových, rozumových a společenských stránek člověka jako sexuální bytosti, který obohacuje osobnost, zlepšuje vztahy k lidem a rozvíjí schopnost lásky. (Hajnová, 2002, s. 5)

MŠMT (2010) podotýká, že sexuální výchova by měla být pojímána komplexně a v širších souvislostech. Jedině ucelená a systematická sexuální výchova vštěpuje dítěti vedle předávaných informací také morální principy, formuje jeho jednání a postoje, rozvíjí citovou oblast a podporuje osobnostní autonomii. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy také poukazuje na naléhavost systematického přístupu k řešení problematiky sexuální výchovy v souvislosti s aktuálními výsledky různých šetření a analýz realizovaných v této oblasti (nárůst počtu HIV pozitivních osob, zvyšující se výskyt pohlavně přenosných chorob, zvýšený výskyt rakoviny prostaty, rakoviny prsu a děložního čípku, nebezpečí hrozící v souvislosti s užíváním internetu, sexuální zneužívání dětí, nežádoucí otěhotnění, zvyšující se počet případů domácího násilí, šikana, změny ve struktuře rodiny apod.) s potřebou zdůrazňovat nejen mravní jednání v obecné rovině, ale i mravní bezpečné jednání v souvislosti se sexuálním chováním.

Sexuolog a ředitel Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovy Radim Uzel je přesvědčen o tom, že sexuální výchova není jen od toho, aby učila „jak souložit“, nýbrž zahrnuje celé spektrum témat důležitých pro osobnostní rozvoj jedince (Labusová, 2008).

Sexuální výchova vychází ze širokého pojetí sexuality, která se neomezuje pouze na problematiku reprodukce. Sexualita je vnímána jako prostředek k procesu osobního rozvoje, zvědavosti a poznávání. (Janiš, 2006) Vymezuje se zpravidla jako souhrn projevů lidského chování a citění, které vyplývají z tělesných a psychických rozdílů mezi pohlavími. Zahrnuje rozdíly anatomické, hormonální, reprodukční i rozdílné sociální role získané učním. (Janiš, Marková, 2007, s. 6) Sexuální výchova je tak určitou formou pomoci, kterou rodiče a učitelé poskytují mladému člověku při utváření a rozvíjení jeho vlastní sexuality (Augustyn, 1998, s. 9).

V souladu s vývojovými předpoklady, poznávacími možnostmi a postupně získávanými zkušenostmi žáků směřuje výuka v této oblasti k tomu, aby si žáci osvojili odpovědné chování, rozhodování a komunikaci v situacích souvisejících se zdravím, partnerskými vztahy, rodinným životem a rodičovstvím (Kubrichtová, 2005). Mladý člověk by tak měl být schopen ujmout se zodpovědným způsobem úkolů, které mají vztah k psychosexuální oblasti, jež se v něm právě začíná probouzet (Augustyn, 1998, s. 10).

Sexuální výchovu lze také vnímat jako prevenci rozsáhlé sociální patologie, která se projevuje v období dospívání. Můžeme se domnívat, že když společnost své děti na tuto oblast lépe připraví, projevy sociální patologie (např. abúsus drog, různé projevy siláctví, vandalismu či agresivity, promiskuitní chování, sebepoškozující formy chování) v období dospívání mohou být méně výrazné a budou společnost méně zatěžovat. Sexuální výchovu lze chápat jako proces, který má dlouhodobě probíhat ve funkčních či normálních rodinách, kde škola pouze doplňuje nefunkční chování rodičů v této oblasti vůči vlastním dětem. (Šulová, 2009a)

1.1 Vývoj a historie cílené sexuální výchovy

Podle Raškové (2008, s. 23-24) je vývojová linie včleňování sexuální výchovy do vzdělávacího procesu sledována od 60. let 20. století jako důsledek tvorby nových školních koncepcí. První prezentaci ucelené koncepce lze nalézt na konci 18. století, kdy docházelo k postupnému odtabuizování lidské sexuality. Po první světové válce se v české škole pro-

sazovala tzv. výchova pohlavní, která byla určena žákům před dvanáctým rokem v souvislosti s jejich probouzejícím se pohlavním pudem. Při pohlavní výchově byli žáci poučeni o biologických rozdílech mezi mužem a ženou, anatomii a fyziologii pohlavního ústrojí a péči o ně. Do škol docházeli především lékaři, kteří problematiku přednášeli. Za nejvhodnější místo pro pohlavní poučení byla ovšem považována rodina vzhledem k existenci vzájemné důvěry mezi rodiči a dětmi. Po druhé světové válce byl důraz sexuální výchovy zdůrazňován také v zahraničním školství. Snaha o zavedení sexuální výchovy se stala institucionální záležitostí, i když na počátku 50. let 20. století byla většina evropských států proti zavedení sexuální výchovy do školské praxe. Výjimkou se stalo Švédsko, které včlenilo sexuální výchovu do školního vzdělávání již v roce 1942. Převážně až od 60. let 20. století byla sexuální výchova postupně zaváděna do systému českého a zahraničního školství. V průběhu let procházela sexuální výchova mnoha změnami, včetně hledání adekvátního názvu. V českém školství se pro označení pohlavní výchova objevily názvy jako výchova k rodičovství, výchova k manželství a rodičovství, rodinná výchova apod. V Norsku měla sexuální výchova původní názvy „učit se žít společně“ a „lidská reprodukce“, ve Finsku nesla označení „výchova k rodinnému stylu“ a v Německu byla nazývána „výchovou k partnerství a rodině“. Důsledkem kritiky těchto názvů se zahraniční školství v 80. letech 20. století vrátilo k původnímu označení sexuální výchova.

Od zmíněných 60. let 20. století byla do českého školství zařazena výchova k rodičovství pro žáky nejvyšších ročníků. Z hlediska obsahu převládalo učivo anatomie, fyziologie a hygieny. K podstatnému zvýšení pozornosti k problematice sexuální výchovy došlo v 70. letech 20. století, kdy nastaly změny nejen v obsahu výchovy k rodičovství, využití forem a metod výchovné práce, ale i v upravení věkové hranice žáků. Ani v tomto období však nebyla výchova k rodičovství začleněna do učebních osnov pro 1. stupeň základních devítiletých škol, i když se měla stát nedílnou součástí celého edukačního procesu. Impulsem a východiskem pro vizi náplně sexuální výchovy se v 90. letech 20. století stala Minnesotská rukověť, která byla upravena tak, aby vyhověla sociokulturním podmínkám naší země. Na základně inspirace této rukověti byl vytvořen přehled k obsahu rodinné a sexuální výchovy. Teprve v 90. letech 20. století došlo ke změně nejen v názvu, ale i ke koncepčním změnám, na jejichž základě byla rodinná a sexuální výchova implementována do primárního školství jako nedílná část výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu. Obsahovou náplň výchovy ke zdraví tvořily společně se základy rodinné a sexuální výchovy okruhy, které byly zaměře-

ny na zdraví, nemoc, denní režim, výživu a zdraví, osobní hygienu, první pomoc, návykové látky, prevenci zneužívání návykových látek a osobní bezpečí. V posledním desetiletí 20. století byla vytvořena koncepce sexuální výchovy pro žáky mladšího školního věku, která se historicky uzavřela ve školním roce 2006/2007 a stala se základem pro koncipování sexuální výchovy v primárním školství. (Rašková, 2008, s. 25)

1.2 Sexuální výchova v zahraničí

Prostřednictvím novodobých kurikulárních dokumentů se sexuální výchova stala součástí školního vzdělávání nejen v České republice, ale i v zahraničí. Liší se však celkovou koncepcí, obsahem, formou i věkem žáků. (Rašková, 2008, s. 29)

Mezi nejpokrokovější země v oblasti sexuální výchovy patří Švédsko. Představuje jednu z mála zemí na světě, kde se úspěšně daří snižovat počet sexuálně přenosných chorob a kde se podle lékařských statistických údajů vyskytuje nejméně sexuálně patologických jevů. Uvedený stav je výsledkem nejen dlouhodobé realizace koncepce sexuální výchovy, ale i široce vedených propagačních akcí. V Dánsku jsou hodiny sexuální výchovy zakomponovány do učebních plánů už od prvních tříd. Jedním z argumentů odborníků na obhajobu tak brzkého prosazení sexuální výchovy do výuky bylo využití možností otevřeného rozhovoru s dětmi bez ostychu o základních fyziologických rozdílech mezi chlapci a děvčaty. (Janiš, 2006) V Rakousku, Německu i Anglii se stala sexuální výchova součástí výchovně-vzdělávacích programů ve školách již od prvních tříd. V Belgii a Francii je oficiálně zahájena až od věku 11-12 let. V rakouském primárním školství jsou v rámci sexuální výchovy využívány specifické učební pomůcky (tzv. sexkufr), který učitelé využívají k názorné prezentaci ve výuce. V Německu byl pro sexuální výchovu navržen rámcový koncept, který upravuje přístupy i povinnosti učitelů. Realizuje se zde výchova k antikoncepčnímu chování, která je z hlediska obsahu orientována na prevenci a má spíše podobu sexuální osvěty. Na základních školách v Anglii spadá sexuální výchova do kompetence ředitele školy, při vyučování musí být respektovány věkové a individuální zvláštnosti žáků a učitelé sexuální výchovy musí učivo konzultovat s rodiči. Na Slovensku i v Polsku je sexuální výchova začleněná do školního vzdělávání podobně jako u nás. V Rusku byla sexuální výchova pod tlakem rodičů a pravoslavné církve zrušena v roce 1996 a v současnosti není povinná. V americkém školství je sexuální výchova zaměřena na informace o pohlavních chorobách a rizicích promiskuitního chování včetně prevence AIDS. (Rašková, 2008, s. 29) Vedle školy

působí v oblasti sexuální osvěty celá řada dalších subjektů (např. různé nadace, aktivity významných osobností, instituce, sdružení apod.) a koordinační úlohu v této oblasti sehrává Rada pro sexuální informování a výchovu. V Japonsku, kde je společnost převážně tradicionalistická, se od 70. let zdůrazňuje nutnost realizovat sexuální výchovu. Přípravou učitelů pro danou oblast se zabývá Japonská asociace pro sexuální vzdělávání. V Itálii je připraven ke schválení zákon o sexuální výchově na školách, kdy stát na sebe přebírá povinnost výchovně působit na děti a mládež ve věku od tří do osmnácti let. Současně je pro celou veřejnost vydávána řada populárně naučných publikací. V zemích jako Portugalsko, kde je silný tlak katolické církve na odstranění dané výchovy ze škol a jejímu přesunu do prostředí rodiny, je předmět s vyhraněným prosexuálním programem řazen mezi volitelné předměty. Tím se dostává do roviny alternativního řešení. (Janiš, 2006)

1.3 Sexuální výchova jako pedagogický pojem

Existují různé úhly pohledu pro definování sexuální výchovy. Podle Raškové (2008, s. 18) lze sexuální výchovu chápat jako výchovu k mezilidským vztahům, která obsahuje zprostředkování vědomostí, orientaci v hodnotách i ovládnutí vlastního jednání a zároveň upevňuje sexuální uvědomění, které připravuje člověka podřídit svoji sexualitu pohlavní lásce a mravně se rozhodovat. Dalším příkladem je definování sexuální výchovy jako procesu předávání poznatků z fyziologie, biologie člověka a jeho reprodukce: „Sexuální výchova poskytuje informace o sexu, těhotenství, antikoncepci různými formálními a neformálními způsoby“.

V Pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 211) je sexuální výchova definována jako výchova směřující k získání znalostí, dovedností, norem, hodnot, postojů a návyků v oblasti vztahů mezi mužem a ženou.

Při nahlížení na sexuální výchovu jako na výchovu komplexní lze použít definici, která popisuje sexuální výchovu jako záměrnou, dlouhodobou a cílevědomou činnost, kterou aplikuje vychovatel na žáka a ve které vychovávaný získává společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z oblasti sexuálního chování (Rašková, 2008, s. 19).

V poslední době se v některých evropských zemích začalo částečně upouštět od názvu „sexuální výchova“ a hledá se nové, přesnější označení vyjadřující lépe široké pojetí sexuální výchovy v rámci psychologických, mravních a mezilidských vztahů i vztahu

k homosexuálním menšinám. Na druhou stranu se označení sexuální výchovy vžilo především pro svoji jednoznačnost obsahu u široké veřejnosti. (Janiš, Marková, 2007, s. 44)

1.4 Podmínky sexuální výchovy

Podmínky výchovy jsou determinanty procesu výchovy, vedení, kultivace i utváření lidí. V rámci sexuální výchovy signalizují jeden z limitujících faktorů možných výsledků. Vzhledem k osobnosti vychovávaného můžeme tyto podmínky rozdělit na biologické (fyziologické a somatické kvality osobnosti), psychické (zejména myšlení, charakter, schopnosti, zájmy, vůle aj.), sociální a materiální. Podmínky výchovy lze rozdělit podle různých hledisek, nejčastěji se však rozdělují na podmínky vnitřní a vnější. Pro celkovou úspěšnost sexuální výchovy je velmi důležitá integrace vnitřních podmínek výchovy: aktuální stav psychiky, stávající životní zkušenost, fyziologické a somatické kvality a v neposlední řadě i typ vyšší nervové činnosti. (Janiš, 2004)

1.4.1 Biologické podmínky

Rozvoj pohlavní identity začíná v útlém dětství na základně rozlišování odlišností mezi dětmi. Dochází k učení základům sexuálního chování, vytváření názorů na sexuální jevy a také systému hodnot se sexuálním pozadím. Již v předškolním věku se u obou pohlaví začíná projevovat zájem o pohlavní orgány. Děti si začínají uvědomovat rozdíly u druhého pohlaví a začínají klást otázky z oblasti lidské sexuality. Zájem o druhé pohlaví je doplněn prohlížením a osaháváním, přičemž chlapci jsou mnohem aktivnější než dívky. V oblasti citového života dochází k ustálení citového prožívání a rozvoji mravního citění. (Janiš, 2008, s. 30-31) Na počátku puberty není potřeba pohlavního styku u dívek tak výrazná jako u chlapců. Naopak se uplatňuje určitá nechuť k pohlavnímu styku a prostor je dán spíše pro smyslovou fantazii, přání být milován, tužbám po polibcích apod. Při brzkém pohlavním styku dochází k nebezpečí, že nejsou-li duševní potřeby plně uspokojeny v závislosti na uspokojení potřeb vyplývajících z pohlavního styku, pak může dojít snadno k depresím, zvýšené konzumaci alkoholu, drog a ve finále až k tragickému konci jedince, k sebevraždě. V období dospívání se projevuje nepřipravenost jedince na danou biologickou realitu a z toho vyplývající potřebu podílet se mimo jiné i prostřednictvím sexuální výchovy na celkové přípravě k daným změnám. K formování postoje k sexualitě výrazně přispívá biologická podmíněnost společně s psychickými změnami. V tomto období dochází k celkovému racionálnímu dozrávání, po-

stupnému společenskému dozrávání a ustálení zájmu o druhé pohlaví. (Janiš, 2008, s. 32-33)

1.4.2 Psychické podmínky

Důležitým předpokladem k zajištění efektivity sexuální výchovy je optimální interakce vnějšího působení a úrovně biologických podmínek. Na uvedené interakci se podílí i škola, která přispívá k harmonickému vývoji každého jedince a prostřednictvím své vzdělávací funkce rozvíjí především poznávací procesy. Na počátku školní docházky se zájem o sexuální problematiku prohlubuje, přičemž zvýšenou aktivitu vykazují dívky. Ke značným změnám dochází v duševním vývoji, zejména v myšlení. Zvyšuje se také schopnost abstraktního a logického myšlení. V rozumové výchově lze „manipulovat“ s abstrakcí, což se může pozitivně odrazit při formování společensky žádoucích postojů k sexualitě, sexuálnímu chování a dodržování sexuální morálky. Pohlavní hormony mají vliv na nervovou soustavu, která je mnohem citlivější na vnější podněty. Lze také pozorovat rychle se střídající projevy nálady. (Janiš, 2004)

1.4.3 Sociální podmínky

Sociální podmínky tvoří společně s biologickými a psychickými platformu, na které by měl být celý model sexuální výchovy budován. Při realizaci sexuální výchovy je důležitá koedukovaná výchova, která se podílí na zmírnění pohlavního napětí, úctě a pozornému vztahu k druhému pohlaví atd. Pro budoucí život je nezbytné zvládnutí některých sexuálních rolí a chování. Chlapecký i dívčí způsob chování je upevňován nejen rodiči a učiteli, ale také samotným sociálním prostředím. Sociální vztahy se realizují vztahem dítěte k dospělým, který vychází v daném období z víry v „neomylnost“ dospělých jedinců a vrstevnickými vztahy, které vycházejí z touhy dítěte po sociálním kontaktu. V současné době je vzhledem k sexuální výchově nejzajímavější sociální prostředí školy. Školní klima výrazně ovlivňuje sociální chování žáků, jejich motivaci k výkonu, průběh učení i učební výsledky. (Janiš, 2008, s. 36-37)

1.4.4 Vývoj vrstevnických vztahů s přihlédnutím k sexuálním zájmům

Vývoj vrstevnických vztahů s přihlédnutím k sexuálním zájmům je tvořen pěti základními etapami:

1) Skupinová izosexuální fáze

Vytvářejí se početné skupiny složené z jedinců stejného pohlaví, opačné pohlaví je výrazně odmítáno a od členů skupiny je vyžadován projev loajality ke starším členům.

2) Individuální izosexuální fáze

Do popředí se dostává potřeba citově intimnějších vztahů, vytvářejí se přátelské vazby, přičemž ty skupinové značně oslabují. Důležité však je, že se jedná o přátelské vazby ke skupině shodného pohlaví.

3) Přejídné období

První orientace na jedince opačného pohlaví.

4) Heterosexuální fáze polygamní

Dochází k prvním důvěrnostem, schůzkám, lehkým flirtům a první přímé sexuální aktivitě s osobami opačného pohlaví. Chlapci předvádějí fyzickou sílu, dívky svůj půvab.

5) Etapa zamilovanosti

Tato fáze se odehrává zpravidla na konci adolescence, začátku dospělosti. Vytváří se hluboký, erotický vztah k druhému pohlaví se záměrem uzavřít manželství a založit vlastní rodinu. (Langmeir, 1983 cit. podle Janiš, 2008, s. 63)

1.5 Členění sexuální výchovy

Mnoho autorů se v literatuře opírá o členění sexuální výchovy podle Matějčka (1996, s. 90 - 94), který rozlišuje v sexuální výchově tři základní roviny: vztah, vzor a poučení. Rovina vztahů znamená vytváření citového vztahu dítěte k lidem. Klíčový význam pro vytváření vztahu dítěte k lidem má pocit jistoty a bezpečí, který dítěti v kojeneckém a batolecím věku zajišťují rodiče. V rovině vzoru přijímá dítě přirozeně a bez vnucování modely chování svých rodičů a učí se nápodobou vzorů. Poznává „mužský“ a „ženský“ svět a pozoruje, jak se k sobě obě pohlaví chovají. Třetí rovina sexuální výchovy je rovinou vědomostí, informací, znalostí, technik a praktik, díky nimž se dostává dítěti poučení. Po prvních dvou rovinách se stává doménou škola, kde jsou přítomni odborníci, kteří jsou k tomuto odborně i metodicky vzdělávání.

Nebezpečí hrozí, pokud se dítěti nedostane základního citového naladění na rovině první ani pozitivního modelu chování na rovině druhé. V tomto případě pak sebelepší poučení na rovině třetí nemusí stačit k plnohodnotnému prožitku vlastní sexuality. Jestliže se dítěti dostalo všeho na úrovni vztahů i modelů chování, je velmi málo pravděpodobné, že by se mohlo „zkazit“ poučením, kterého by se mu dostalo ve škole.

2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V SOUČASNÉM SYSTÉMU PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Primární neboli základní školou je označení pro všeobecně vzdělávací instituci, v níž mládež zahajuje povinnou školní docházku ve věku šesti let. Má v současnosti devět ročníků, které jsou rozděleny na první stupeň, což je 1. - 5. ročník a druhý stupeň, což je 6. – 9. ročník. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 307) Základní škola představuje jediný subjekt v celém systému výchovy, který je schopen realizovat sexuální výchovu v plné míře (Janiš, 2008, s. 53).

Škola je dle Šilerové (2012) považována za nezbytně důležitou v procesu sexuální výchovy, ovšem stávající zkušenosti mladých lidí nejsou příliš pozitivní, ať již s ohledem na nedostatečný prostor věnovaný této problematice nebo na nevhodnost podání informací. Škola by měla doplňovat a podporovat, případně suplovat roli rodiny, ovšem toto očekávání v současnosti v České republice nenaplnuje příliš úspěšně. Školní sexuální výchova je oceňována zejména pro svou dostupnost pro všechny, poskytování informací bez emocionálního kontextu a vybavení mladých lidí základními informacemi.

„V novodobé koncepci platné od školního roku 2007/2008 je sexuální výchova implementována do systému primárního vzdělávání jako nedílná součást výchovy ke zdraví, která se realizuje od 1. ročníku“ (Rašková, 2008, s. 31). Má interdisciplinární charakter a její cíle jsou naplňovány prostřednictvím všech vyučovacích předmětů. Je navržena jako součást rozvoje pozitivního lidského citění a mezilidských vztahů v rámci záměrné cílevědomé činnosti učitele i žáka. Úspěšnou sexuální výchovu v primární škole musí podpořit učitel využíváním specifických metod, forem a prostředků. Nelze ji spojovat pouze s tzv. biologickými tendencemi, které jsou jednostranně zaměřené, ale je třeba ji chápat v intencích pedagogicko-psychologických, protože objektem výchovy je celá osobnost dítěte a jeho sociální a sociálně sexuální fungování v partnerství, manželství, rodičovství i mezilidských vztazích obecně. (Rašková, 2008, s. 9-10)

Sexuální výchova je ukotvena v Rámcovém vzdělávacím programu a realizována prostřednictvím vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět na 1. stupni základních škol a Člověk a zdraví na 2. stupni základních škol. Tyto oblasti jsou dále tematicky propojeny se vzdělávacími oblastmi Člověk a společnost, Člověk a příroda a s průřezovými tématy Osobnostní a sociální výchova a Mediální výchova. (MŠMT, 2010) Rámcový vzdělávací program pro základ-

ní vzdělávání je státem stanovený a schválený dokument, který vymezuje cíle, výstupy, základní učivo a pravidla i podmínky pro tvorbu a realizování školních vzdělávacích programů (Rašková, 2008, s. 31). Rámcový vzdělávací program musí odpovídat nejnovějším poznatkům z oblasti pedagogiky a psychologie o organizačním uspořádání a účinných metodách vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného (Jeřábek, Tupý, 2005).

Vzhledem k tomu, že sexuální výchova netvoří samostatný předmět, jsou těžištěm této výchovy vyučovací předměty Rodinná výchova, Občanská výchova a Biologie člověka. Na nižším stupni základních škol je sexuální výchova probírána v rámci vyučovacích předmětů Prvouka a Přírodověda. (Hajnová, 2002, s. 12)

V současných systémech primárního vzdělávání má sexuální výchova mnoho společných prvků:

- Patří do povinné součásti školního vzdělávání, nevyučuje se prostřednictvím samostatného předmětu, realizuje se na základně koedukované výuky a uskutečňuje se pravidelně v průběhu školního roku nebo nepravidelně ve stanovených blocích.
- Prvotní úlohu v sexuální výchově má rodina. Škola může vychovávaného jedince pouze obohacovat, doplňovat a rozvíjet.
- Je kladen důraz na odbornou připravenost učitele k sexuální výchově.
- Na sexuální výchově se podílí řada jiných subjektů - organizací, nadací, speciálních center, poradenských zařízení aj. (Rašková, 2008, s. 30)

2.1 Základní modely sexuální výchovy

V sexuální výchově lze podle Šulové (2009b, s. 696-697) rozlišit tři základní modely sexuální výchovy na školách – křesťanskou sexuální výchovu, humanistickou sexuální výchovu a pragmatickou sexuální výchovu.

Křesťanská sexuální výchova

Zmíněná sexuální výchova je orientována na vytváření zodpovědných postojů, které jsou založeny na sexuální zdrženlivosti před manželstvím. Důraz je kladen především na vzájemnou úctu partnerů, panenství a mateřství. Interrupce a používání jiných metod antikoncepce než metody přirozené, je odmítáno.

Humanistická sexuální výchova

Zdůrazňuje užívání vlastního rozumu při rozhodování o sobě samém, úctu k životu, respekt ke všemu živému a neomezování práv druhých. Dospívající má právo na tvorbu vlastních názorů, které by měl být schopen obhájit.

Pragmatická sexuální výchova

Zaměřuje se na kladné prožívání sexuality a snižování rizik, která jsou s ní spojená. Vychází z předpokladu, že lidé sexuálně žijí a že je sexualita nedílnou součástí jejich života. V neposlední řadě poskytuje dostatečný informační servis, aby byl sexuální život jedince bezpečný a bezproblémový.

Šilerová (2003, s. 43) ještě doplňuje negativní sexuální výchovu, se kterou se lze naštěstí setkat jen zřídka. Sexualita je považována za něco špatného, nečistého a pohlavní styk za hříšný. Tento vyhraněný negativní přístup k sexualitě můžeme pozorovat u lidí s extrémním náboženským přesvědčením nebo u lidí s příliš přísnou a prudérní výchovou.

2.2 Obsah sexuální výchovy

Šilerová (2012) uvádí, že obsah sexuální výchovy by měl být zaměřen především na otázky týkající se sexuálního zdraví, podpory sociální kompetence pro budování a udržování partnerských vztahů, problematiky rozchodů a jejich zvládnání, schopnosti komunikace o sexualitě a využívání příběhů či konkrétních zkušeností mladých lidí. Dále by se měl zabývat eliminací typických obav spojených se sexualitou a vztahy i posilováním sebevědomí v partnerství. Důležitým prvkem je podpora mladých lidí v tom, aby v budoucnu o sexualitě pravdivě hovořili se svými dětmi.

Obsah sexuální výchovy je podle Hajnové (2002, s. 12) rozpracován pro žáky 1. a 2. stupně základních škol i pro žáky středních škol do šesti tematických celků:

- Člověk- muž a žena
- Vztahy mezi lidmi
- Osobní dovednosti
- Sexuální chování
- Sex a zdraví

- Sex a kultura

V tematickém okruhu Člověk - muž a žena jsou obsažena témata puberta, rozmnožování, anatomie a fyziologie, tělesný vzhled, pohlaví, příslušnost a zaměření, imunitní systém. Okruh Vztahy mezi lidmi se zabývá tématy rodina, kamarádství a přátelství, láska, známosti, manželství a trvalé soužití a rodičovství. Třetí okruh Osobní dovednosti se věnuje morálním zásadám, rozhodování, komunikaci, asertivitě, vyjednávání a hledání pomoci. V okruhu Sexuální chování jsou témata zaměřena na sexualitu v průběhu života, onanii, pohlavní zdrženlivost, pohlavní reaktivitu, fantazii a sexuální dysfunkci. Okruh Sexuální zdraví tvoří témata antikoncepce, potrat, pohlavně přenosné choroby, AIDS, zneužití dítěte, plodnost a reprodukční zdraví. V posledním okruhu Sex a kultura jsou zahrnuta témata sexualita a společnost, pohlavní role - gender role, sexualita a zákon, předsudky a diskriminace, sexualita a umění, sexualita a sdělovací prostředky. (Taubner, 2003)

2.2.1 Přístupy k obsahu sexuální výchovy

Vnímání sexuální výchovy je vymezeno nejen cílovou kategorií, ale i formulací obsahu. Jednou krajností je vyzdvihování a zdůrazňování biologické podstaty lidské sexuality, kdy je sexuální výchova ztotožňována s výchovou pohlavní. Jde o jakési omezení sexuální výchovy jen na pochopení biologické, případně medicínské stránky. Druhou krajností je zdůrazňování psychické a mravní stránky sexuality. V poslední době dochází k prosazování kompromisního a komplexnějšího pojetí, objektivně odrážející obsah a poslání sexuální výchovy ve vztahu k úloze, kterou sehrává v životě každého jedince. (Janiš, 2004)

Zajímavé metodické postupy v diferencovaném přístupu k obsahu nabízí Šulová (1998 cit. podle Janiš, 2004), která člení obsah sexuální výchovy do tří skupin:

Medicínsko–sexuologický přístup k obsahu sexuální výchovy

Zmíněný přístup je reprezentován zejména zástupci lékařské obce. Koncepce předpokládá, že se sexuální výchova stane součástí vzdělávání na základních a středních školách. Zahrnuje otázky formování osobnosti, názorovou orientaci a motivaci k zodpovědnému sexuálnímu chování. Výhrady lze mít k příliš direktivnímu a jednostrannému hodnotícímu přístupu, který může být v rozporu s rodinnou výchovou a prostředím. Zastánci tohoto přístupu pojmají sexuální výchovu jako další rozvinutí pohlavní výchovy, a to navíc v převažující kognitivní rovině.

Pedagogický přístup k obsahu sexuální výchovy

Koncepce vychází z celostního přístupu ke zdraví. Zdůrazňuje souvislosti mezi zdravím jedince, komunity i země, zvýrazňuje aspekty způsobů předávání informací s důrazem na skupinovou práci s dětmi a stimuluje jejich aktivitu a tvořivost. Slabiny koncepce ale můžeme spatřit především v neochotě pedagogů přistupovat na tyto průkopnické formy výuky a též v jejich tendenci vyhýbat se tzv. „ožehavým tématům“.

Psychologický přístup k obsahu sexuální výchovy

Koncepce je zaměřena na předávání poznatků, kde je využíváno sociálně psychologických a tréninkových technik. Dětem jsou co nejvíce simulovány situace v praxi, ale adekvátně k úrovni jejich kognitivních struktur.

2.3 Cíle sexuální výchovy

Soustavná sexuální výchova musí zahrnovat nejen poskytování základních biologických informací, jako je fyziologie, hygiena, sexuální anatomie, antikoncepce atd., ale také formování osobnosti dítěte, aby se dokázalo názorově orientovat a bylo motivováno k usilování o žádoucí životní styl. V tomto smyslu si klade sexuální výchova na základních školách několik cílů:

- Usilovat o odložení startu sexuálního života na dobu zralosti, aby případné početí a narození dítěte budoucí rodiče zvládli odpovědně.
- Při předčasném zahájení pohlavního života dostatečně informovat dospívající mládež o oblasti zábrany početí a ochrany před pohlavními chorobami.
- Vést děti k motivaci vytvořit stabilní a fungující manželství a věnovat pozornost správnému výběru partnera.
- Zdůrazňovat a vyzdvihovat věrnost a nesobeckost v partnerských vztazích.
- U všech témat by se mělo objevit morální hodnocení a poukazovat na to, co je škodlivé a co žádoucí apod.
- Úzce spolupracovat s rodiči a průběžně je informovat. Připomínat jim jejich nezastupitelnou roli v sexuální výchově. (Hajnová, 2002, s. 11)

Vedle obecných cílů existují etické zásady sexuální výchovy, kterými by se měl vychovávat řídit. Mezi etické zásady patří například rovnocennost mužů a žen v sexuální morálce, odmítání rasové diskriminace, respektování pozice homosexuálů, odmítání porušování osobní svobody a jiné. (Rašková, 2008, s. 19)

Mezi hlavní dílčí cíle sexuální výchovy patří podle Taubnera (2003) pochopení rozmanitosti projevů sexuality, překonávání zbytečných tabu spojených s otázkami sexuality, využívání všech výchovných prostředků k sexuálnímu utváření žákovy individuality a pěstování vztahu k mravním normám, lidským hodnotám, úctě k lidem a životu. Dále se mezi dílčí cíle řadí vytváření vztahů, postojů a dovedností pro uspokojivé mezilidské vztahy, příprava jedince na život v partnerství, manželství a posléze na roli rodiče, poskytování poučení při ochraně před nemocemi a jinými nebezpečími, které mohou ohrozit zdraví či život jedince a pochopení zvláštností pohlavní identity a jejich respektování.

2.4 Principy sexuální výchovy

V principech sexuální výchovy je vyjádřeno velmi těsné propojení výchovy a výuky. Podílejí se na koncipování sexuální výchovy a jejich respektování představuje jednu z podmínek naplnění cíle.

Princip spolupráce rodičů a školy

Rodiče musí být informováni o obsahu, formách a cílech sexuální výchovy a mají právo podílet se na této výchově svých dětí.

Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte

Sexuální výchova představuje jednu ze složek globální výchovy, která je prezentována v souvislosti s ostatními klasickými složkami výchovy - výchova rozumová, mravní, estetická, tělesná atd.

Princip vědeckosti v sexuální výchově

Informace, které učitel žákovi předává, musí odpovídat současné úrovni vědeckého poznání.

Princip důvěry

Učitel musí u dětí vzbudit vysoký stupeň důvěry ke svěřování se, k dotazům i radám. Nikdy by neměl dítě v sexuální výchově ponížovat, zesměšňovat nebo znevažovat jeho postoje a vědomosti.

Princip koedukovanosti v sexuální výchově

Je to praktická výuka budoucího partnerského chování mezi mužem a ženou.

Princip etičnosti v sexuální výchově

Sexuální výchova vede dítě k mravnímu ideálu v oblasti sexuálního chování i partnerských vztahů.

Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem

Učitel sexuální výchovy volí hlavně aktivizační metody výuky a výchovy, žák je chápán jako spolutvůrce výchovy na sobě samém.

Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově

Tento princip ukazuje na nutnost rozvíjení všech oblastí sexuální výchovy najednou, což znamená, že od zahájení sexuální výchovy ve škole učitel postihuje přiměřeným způsobem všechny podstatné stránky sexuální výchovy.

Princip osobnosti sexuálního pedagoga

Na každé škole musí být jmenován učitel odpovědný za sexuální výchovu.

Princip přiměřenosti v sexuální výchově

Je ze všech principů nejnáročnější. Přiměřenost je chápána z hlediska biologické, psychické a sociální zralosti. Tento princip je realizován volbou přiměřených metod a prostředků a přiměřeností obsahu a cílů sexuální výchovy. (Janiš, Marková, 2007, s. 16-19)

Postupně docházelo k doplnění škály o tzv. speciálně didaktické principy, jimiž byly princip laskavosti a přátelskosti ve výuce, princip empatie a zbavování strachu, princip budování odpovědnosti a ochrany sebe i druhého, princip práva na omyl a individuální přístup a princip tolerance k právům a názorům druhého (Sielert, Pondělíček, 1994, s. 7). Důsledné uplatňování a respektování principů v praxi zvyšuje celkovou efektivitu sexuální výchovy (Janiš, Marková, 2007, s. 19).

2.5 Metody používané v sexuální výchově

V sexuální výchově využívá učitel všech obecně známých didaktických metod i metod mravní výchovy. Specifičnost obsahu a smyslu sexuální výchovy preferuje metody, v nichž je typická vysoká aktivita a spolupráce žáka s učitelem i s probíraným tématem. Tyto metody nazýváme aktivizačními. Výjimečné postavení zde má dramatizace a hra. Smyslem metod sexuální výchovy je především tvorba postojů, dovedností, návyků a chování, proto je kladen velký důraz na aktivitu žáka. (Hajnová, 2002, s. 14)

2.5.1 Metody dialogické

Dialogické metody jsou postaveny na slovní interakci mezi učitelem a žákem nebo mezi žáky navzájem. Jejich podstatou je otázka a odpověď. Závěrem dialogu je vědomost nebo i postoj žáka, ke kterému došel vlastním myšlenkovým úsilím. Závěr formuluje žák sám nebo za pomoci učitele. (Taubner, 2003)

2.5.2 Metody problémové

Problémové metody patří k nejvýznamnějším metodám v oblasti sexuální výchovy. Ve škole ovšem nejsou příliš využívány, neboť jsou náročné na učitelovu tvořivost a přípravu. Fungují v různých organizačních formách, přičemž základním prvkem této metody je rozhodovací proces, v němž žák provádí rozhodování mezi alternativami. Na základě svých vědomostí a zkušeností volí optimální řešení problému, které je spojené s aktivním hledáním dalších informací. (Taubner, 2003)

2.5.3 Metody inscenační

Inscenační metody jsou velmi náročné na přípravu, ale svým formativním vlivem patří mezi neúčinnější metody sexuální výchovy. Učí praktické dovednosti rozhodování, přičemž jejich podstatou je problém nebo konflikt, který děti samy hrají. Můžeme je dělit na metody strukturní, nestrukturní a metody demonstrativní inscenace. Při strukturní metodě hrají žáci předem popsané role, při nestrukturní znají žáci své role jen obecně a řešení vyplývá ze hry samotné a při demonstrativní metodě předvádějí inscenaci najmutí herci a žáci hru jenom pozorují. Mohou však podle učitelovy dramaturgie do hry zasahovat svými radami a připo-

mínkami. Na konci inscenace probíhá debata a hledají se další alternativy řešení. (Taubner, 2003)

2.5.4 Hry v sexuální výchově

Hry v sexuální výchově se zabývají oblastmi:

- Sexualita a řeč (učí žáky používat správné termíny a asertivnímu chování),
- poučení o těle a sexu (usnadňují pochopení pojmů menstruace, antikoncepce, erekce, těhotenství apod.),
- pohlavní role (tyto hry vedou k utváření představy mužského a ženského chování),
- vztahy mezi lidmi (komunikace ve vztazích),
- druhá tvář sexuality (prevence pohlavního zneužívání, promiskuita, prostituce, pornografie),
- hodnoty, ctnosti, normy (hledání hodnotové orientace, sexuální morálka).

Metoda her představuje v sexuální výchově významný inovační prvek. Motivuje žáky k sociálnímu učení, zvyšuje aktivitu pasivních členů, učí děti citlivému vnímání, vyjadřovat své pocity, umět požádat o pomoc, rozvíjet odpovědnost a ujasnit si mezilidské vztahy a svoje role v nich. (Hajnová, 2002, s. 15)

2.6 Požadavky na připravenost učitele k sexuální výchově

Učitel musí být podle Raškové (2008, s. 41-45) z psychologického hlediska osobností zralou, stabilní a především klíčovou, která se stává žákovi vzorem pro jeho chování. Odborná kvalifikace učitele vyžaduje profesní znalosti a dovednosti, absolvování nástupní praxe a v neposlední řadě také osobnostní předpoklady. Připravenost učitele k sexuální výchově lze zařadit mezi důležité profesní kompetence. V rámci klíčových dovedností musí učitel rozumět problematice sexuální výchovy, znát vyučovací strategie a metody a také se profesně rozvíjet. Učitel je považován nejen za vzdělavatele žáka, ale i za jeho vychovatele, měl by s žáky ochotně diskutovat o jejich problémech, komunikovat otevřeně a srozumitelně a vytvořit vhodné učební podmínky. Musí také ovládat znalosti o pedagogicko-psychologických zvláštěnostech žáků mladšího školního věku nejen ve vztahu k sexuální výchově. Učitel musí znát koncepci sexuální výchovy v současné primární škole a souvislosti s jejím historickým

vývojem. Musí definovat sexuální výchovu, vymežit její základní cíle, obsah, etické zásady, sexuální a reprodukční práva, principy, specifické metody i prostředky a uplatňovat je při realizaci sexuální výchovy. Z hlediska osobnostních předpokladů a osobnostního přístupu by měl učitel učit žáky dovednostem adekvátně k jejich věku, argumentovat na dotazy a nestydět se, nevyhýbat se sexuální výchově, netabuizovat či nezatajovat žákům objektivní poznatky a vyměňovat si názory s ostatními kolegy. MŠMT (2010) ještě vyzdvihuje spolupráci učitele s vedením školy, výchovným poradcem, školním metodikem prevence, školním speciálním pedagogem či školním psychologem. Měl by mít přehled o specializovaných pracovištích v místě jeho působení, umět spolupracovat s rodičovskou veřejností, efektivně zapojovat žáky do různých projektů a akcí a být si vědom etických hranic osobních výpovědí.

Pšenička (1994, s. 109) píše, že výchovu zaměřenou na sexuální problematiku by měli vyučovat vyškolení pedagogové, kteří jsou přesvědčeni, že vychovávat ke správnému pohlavnímu životu lze jen tehdy, jestliže tento život neoddělujeme od rodičovství, s nímž je spojen nejen biologicky, morálně a společensky. Uzel a Mitlohner (2007, s. 56) ovšem doplňují fakt, že podle údajů Světové zdravotnické organizace nejméně třetina učitelů není schopna sexuální výchovu jako samostatný předmět učit. Tito pedagogové mají tendence určitá sexuální témata tabuizovat a sexuální výchovu redukovat jen na povrchní poučení o nebezpečích sexu spojené zmínkou a pohlavních nemocech a antikoncepci.

3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ

Sexuální výchova v rodině probíhá spíše intuitivně než záměrně a uvědoměle. Dítě se proto učí spíše napodobováním (Janiš, Titzl, 2010). Rodiče nejlépe znají prostředí dítěte, jeho psychiku, zájmy a mají také největší vliv na formování vzorců chování, systému hodnot apod. Podílí se výrazně na motivaci pro účast na vzdělávání, především naplnění povinnosti školní docházky a vytvoření optimálních podmínek pro studium. (Janiš, Loudová, Šrámková, 2007) Chceme-li mladým lidem pomáhat při zdravém utváření jejich sexuality, je třeba přemýšlet o tomto problému v kontextu vztahu dětí a rodičů, neboť právě rodiče jsou tím nejdůležitějším bodem dítěte při jeho emocionálně-sexuálním dospívání (Augustyn, 1998, s. 11). Četné výzkumy dokazují, že rodiče, kteří mluví se svými dětmi o tématech spojených se sexuální výchovou, přispívají k tvorbě pozitivních a zdravých postojů svých dětí, k tvorbě individuálních hodnot a vytváření správných a odpovědných rozhodnutí (Advocates for Youth, 2008).

3.1 Proč je rodina důležitá

Rodina je podle Šilerové (2003, s. 19) nejpřirozenějším prostředím pro sexuální výchovu, pro rozhovory o pohlavním dospívání, partnerství, erotice, lásce, sexualitě a jejich projevech. Je také místem, kde děti i dospělí zažívají blízkost a intimitu, proto je sexualita spojována s atmosférou lásky a důvěry. Veselá a kol. (2003, s. 12) charakterizuje rodinu jako nejdůležitější sociální skupinu, která je základním článkem sociální struktury a je založena na manželství či pokrevním příbuzenství. Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí. Janiš (2008, s. 23) doplňuje, že každá rodina si samostatně koncipuje své cíle, systém hodnot, morálku atd. Výchova v ní realizovaná tak poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci.

V dobře fungující rodině panují přátelské vztahy a atmosféra důvěry a sdílení. To, co se děti o sexualitě dozví, budou považovat za důležité a pravdivé. Rodiče tak mají jedinečnou možnost usměrňovat informace někdy pochybné úrovně, které se k dětem dostávají prostřednictvím médií, časopisů či Internetu. V rámci rodiny dochází ke sdílení společných hodnot, které se mohou týkat mezilidských vztahů, výchovy dětí, úcty k druhým, volného času, peněz, víry, náboženství apod. Hodnoty představují v životě jedince jakési normy správného života a často se v nich uplatňuje i mravní hodnocení. Rodiče se snaží své hodno-

ty předávat dětem a předpokládají, že to, co je správné pro ně, bude správné i pro jejich děti. Hodnoty se vztahují také k partnerským vztahům a k sexualitě. Někteří rodiče považují sexualitu za jednu z nejdůležitějších součástí života, jiní ji naopak berou spíše okrajově, pro někoho je to běžná součást života, pro jiné zase tabu či téma, o kterém neradi hovoří. Oblast hodnot vztahujících se k sexualitě může být významně ovlivněna náboženstvím. Názory a hodnoty ve věřících rodinách mohou být odlišné od hodnot rodin nevěřících. Rozdíly se mohou týkat zahájení sexuálního života, užívání antikoncepce či názorů na umělé přerušování těhotenství. Předávání hodnot probíhá i ve chvílích, kdy o to rodiče záměrně neusilují, v průběhu každodenního života, při řešení konfliktních situací, rozhodování, zábavných činnostech apod. Jejich přijímání je tak pro děti spontánnější a přirozenější, než může být ve škole. (Šilerová, 2003, s. 20) Přijetí rodičovských hodnot v oblasti sexuality do jisté míry závisí na tom, jakým způsobem jsou dětem předávány. Pokud jsou dětem podávány jako direktivní soubor zákazů a neměnných pravidel, stávají se překážkou rozvoje osobnosti a utváření vlastních hodnot. Hodnoty předávané jako výzvy či možnosti, které se jiným osvědčily, mohou mít naopak pozitivní efekt. Pokud rodiče nejsou svým dětem nenásilným pozitivním vzorem, mohou těžko očekávat, že se děti nechají ovlivnit postoji a hodnotami, které rodiče sami považují za adekvátní. (Šilerová, 2003, s. 48)

Rodina je dle Šilerové (2003, s. 20) místem společných aktivit rodičů a dětí, tedy společné práce, zábavy a hlavně soužití, což přináší řadu situací, které mohou usnadnit rozhovory o sexualitě a zasadit je do přirozeného rámce. Při společném trávení času vzniká bezpočet důvěrných a přátelských chvil, které se dají využít k povídání o nejrůznějších otázkách týkajících se sexuální tematiky. Pšenička (1994, s. 98) tvrdí, že otec je zpravidla důvěrníkem svého syna a matka dcery. Čím větší je sblížení rodičů s dětmi, tím je pravděpodobnější, že se děti budou svěřovat s problémy sexuality právě jim. Pro dobrou sexuální výchovu je nezbytné, aby byly děti nejdříve poučovány doma. Rodiče by neměli čekat, až se jich děti začnou samy ptát, nýbrž by měli vyvinout vlastní aktivitu.

Rodiče však nejsou jediní, kteří působí na své děti. Důležitou roli hrají i sourozenci či prarodiče. Úloha prarodičů je v rodině velmi významná. Poskytují dětem jiný pohled na sexualitu a děti tak získávají další cenné rady, zkušenosti a vytváří si s nimi důvěrné vztahy. Sourozenci bývají také velmi cenným zdrojem informací o dospívání, přátelských vztazích a sexualitě, zvláště pokud nejsou věkově příliš vzdálení. Mohou se stát vzorem či naopak odstrašujícím příkladem. (Šilerová, 2003, s. 20-22)

Pokud se dítěti nedostane pozitivního modelu chování a základního citového naladění již v rodině, jeho citový život a schopnost navazovat blízké vztahy budou do jisté míry ochuzeny. Dostatek informací může jen částečně nahradit citový handicap. Neznamená to ovšem, že bychom u dětí, které pocházejí z dysfunkčních či rozpadlých rodin nebo z ústavního prostředí, měli zanedbávat poučení a předávání informací o lidské sexualitě. Je velmi důležité, aby děti považovaly sexualitu a vše s ní související za přirozenou, o které lze mluvit bez falešných zábrán, přestože ne za všech okolností a s každým. (Šilerová, 2003, s. 22-23)

Spousta rodičů může mít podle Šilerové (2003, s. 24-29) nejrůznější zábrany mluvit se svými dětmi o pohlavním dospívání a sexualitě. Neznají správná slova nebo se obávají, že nemají dostatek poznatků a znalostí. Pro všechny rozhovory je však nejdůležitější upřímnost a pravdivé informace. Často se také stává, že rodiče mají strach z předčasného zájmu svých dětí o sexualitu, a proto se snaží rozhovorům na dané téma vyhnout. Pšenička (1994, s. 94) doplňuje, že tam, kde rodiče neodpovídají na otázky svých dětí a vyhýbají se odpovědím, hrozí, že se jich děti přestanou ptát a odpovědi na své otázky budou hledat jinde. Lze předpokládat, že zdrojem informací se stanou starší spolužáci, kteří mohou podávat falešná, zkreslená až vulgární sdělení o pohlavních vztazích muže a ženy. V rodinách s vyváženými vztahy nejsou následky těchto vulgárních sdělení závažné. V mnoha rodinách však vztahy zdaleka dobré nejsou. Tyto děti pak z pohledu prvotního hrubého a zkresleného poznání hodnotí i další informace z knížek. To je přivádí k pornografii a v době dospívání to může přispět k jejich sexuální deformaci. Šilerová (2003, s. 24- 29) dále tvrdí, že podstatnou překážkou rodinné sexuální výchovy může být i nedostatečný důvěrný vztah k dítěti, nedostatek lásky či nezájem o dítě. V takovém případě je dítě ohroženo mnoha riziky, z nichž absence sexuální výchovy není tím nejzávažnějším.

Předpokladem úspěšné sexuální výchovy v rodině je pozitivní vliv na dítě a jeho citový a sexuální vývoj, který je příznivý nejen pro vzájemný vztah rodičů a dětí, ale i pro rodiče samotné. Neméně důležité je, aby se rodiče připravili na to, že jejich děti s nimi nebudou vždy souhlasit a měli by být schopni akceptovat odlišné názory. Z hlediska zdravého duševního i psychosexuálního vývoje je nutné uvážit hranice sexuální výchovy, vyhýbat se vulgarismům a zesměšňování např. opačného pohlaví či menšinové sexuální orientaci. (Šilerová, 2003, s. 29) Rodiče by také podle Pšeničky (1994, s. 94) měli pěstovat v dětech zdravý stud. Tento stud nemá nic společného s prudérií, nýbrž je založen na úctě a obdivu ke všemu, co je spojeno s početím a porodem dítěte. Jde o postoj, který výrazně přispívá k zdra-

vým a žádoucím mezilidským vztahům i k tomu, aby se dítě později vyrovnalo se svým sexuálními dospíváním.

Kvalita sexuální výchovy není přímo závislá na vzdělání rodičů. Otec s výučním listem může stejně dobře provádět sexuální výchovu jako otec s vysokoškolským titulem nebo i mnohem lépe a naopak. Především jde o to, aby všechna potřebná sdělení zahrnovala celou problematiku sexuální výchovy a formovala tak charakter dítěte a morální hlediska. Okleštěná sexuální výchova, redukována pouze na základní fakta, je bezcenná, protože představuje pouze povrchní vědění. Kvalita sexuální výchovy je značně závislá na tom, zda mají rodiče zkušenost vzájemného prožívání, spolupráce, úcty a respektu. Zodpovědnost sama by měla vést rodiče k tomu, aby doplňovali své znalosti ze sexuologie. Zde je potřeba vyhledat správné zdroje, především kvalitní literaturu, která by zahrnovala sexualitu do celého obrazu člověka. (Pšenička, 1994, s. 95)

3.2 Spolupráce rodiny a školy

Pro celkový účinek úspěšné sexuální výchovy je nezbytná efektivní kooperace mezi rodinou a školou. Spolupráce rodiny a školy vychází ze školského zákona a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, kde jsou vymezena práva a povinnosti školy a zákonného zástupce ve vztahu k žákovi. Sexuální výchova v rodině začíná, z rodiny vychází a škola by měla být institucí, která na rodinnou sexuální výchovu navazuje, dále ji prohlubuje a rozšiřuje. Rodič by měl znát školní vzdělávací program dané základní školy a koncepci ochrany a podpory zdraví včetně sexuální výchovy a její realizace. Zároveň by měl být seznámen s cíli sexuální výchovy a jejich významem pro osobnostní vývoj dítěte. (MŠMT, 2010)

Postoj veřejnosti k realizaci sexuální výchovy prostřednictvím školy je do jisté míry ovlivněn projevem samotných rodičů, kteří se snaží přenést odpovědnost na jiný subjekt a vyhnout se tak řešení složitých otázek ze strany dětí. Toto konstatování neznamená, že by se při vytváření modelu školní sexuální výchovy k názorům a postojům společnosti, v užším slova smyslu k názorům a postojům rodičů nemělo přihlížet, ba naopak. Je třeba vycházet z toho, že škola má možnost předat žákům ucelený přehled vědomostí, dovedností a návyků a podílet se na formování celé osobnosti. Učitelé mají oproti rodičům větší možnost korigovat informace, kterých se dětem dostává z různých zdrojů. V žádném případě nemůže škola

nahradiť intimní prostředí rodiny, kde by se děti také měly dozvědět mnoho podstatného o sexu. (Průcha, 2009, s. 865) Společnost si v mnoha směrech neuvědomuje nutnost realizace systému sexuální výchovy vzhledem k neustálému rozšiřování pohlavně přenosných nemocí. Škola, jako důležitý prvek v procesu celoživotní výchovy a vzdělávání, slouží rodině a sekundárně i celé společnosti tím, že formuje ve svých žácích všeobecné zásady přijatelného občanského chování. Proto je nezbytné, aby obě instituce při dosažení celospolečenských cílů kooperovaly a naplnily požadavek jednoty cílů a školy ve vztahu ke společnosti. Pro oblast rodinné a sexuální výchovy vyvstává řada úkolů, ve kterých je zahrnuto rozpracování teoretických otázek rodinné výchovy, přijetí realizovatelné koncepce, pregraduální a postgraduální vzdělávání profesionálních pedagogických pracovníků a odstranění nedostatku metodických materiálů. (Janiš, Loudová, Šrámková, 2007)

Je nutné si uvědomit, že sexuální aktivita je v podstatě aktivitou morální a to proto, že sexualita člověka se prolíná s jeho duchovní aktivitou. Každá sexuální výchova bude proto ovlivněna morálním postojem jednotlivých učitelů. A tyto postoje se nezdají lišit. V podstatě se u nás rozlišují dva směry sexuální výchovy ve škole. První směr je představován Společností pro plánování rodiny a sexuální výchovy. Cílem této výchovy je naučit mládež teoretickým i praktickým poznatkům z antikoncepce. Pokud antikoncepce selže, má tato výchova na programu potrat. K sexuální výchově používají také „osvětové“ filmy, které názorně ukazují scestné, nezdravé pojetí sexuality. Druhý směr je zaměřený k zodpovědnému rodičovství a k budování stabilní rodiny. Zdůrazňuje sexuální výchovu jako výchovu k dobrým vztahům, nikoliv jako výuku techniky sexuálního uspokojení před manželstvím. V přítomnosti dobrých vztahů se sexuální výchova může rozvíjet ku prospěchu člověka, a to k zodpovědným sexuálním postojům, které spočívají v sexuální zdrženlivosti před manželstvím a v plném rozvinutí sexuality ve věrném manželství a úctě k mateřství. (Šilerová, 2003, s. 110 – 111)

Zodpovědní rodiče podle Pšeničky (1994, s. 112) předpokládají, že informace, které jejich děti ve škole dostanou ohledně stavby a činnosti rozmnožovacích orgánů, budou v souladu s morálními hodnotami. Většina rodičů určitě nebude protestovat proti tomu, když učitel vysvětlí a přesvědčí své žáky, že je pro ně z mnoha důvodů prospěšné, když nebudou spěchat se začátkem svého sexuálního života. Sexuální výchova by tak měla být součástí preventivní výchovy. Tento preventivní systém vyzdvihuje otevřenost pedagogů k dětem, jejich

plné porozumění pro dětské starosti i radosti a jejich dobrý příklad v lásce, toleranci a obětavosti.

Na závěr lze říci, že je povinností rodičů, aby v rámci výchovy k mateřství a otcovství předávali svým dětem základní poznatky z oblasti sexuální výchovy. To je nejen jejich povinnost, ale i právo a z psychologického hlediska žádoucí a správný postup. Škola později tuto rodičovskou sexuální výchovu postupně rozvíjí. (Pšenička, 1994, s. 116)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část je věnována výzkumu v oblasti sexuální výchovy a jejího začlenění do výuky na základních školách.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit postoj učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách. Dále jsme se snažili vyzkoumat osobnostní připravenost učitelů k výuce sexuální výchovy, způsob, jakým je sexuální výchova realizována v rodinách a v neposlední řadě také obsah sexuální výchovy z pohledu učitelů a rodičů.

4.2 Výzkumný problém

Hlavním výzkumným problémem bylo zjistit, jaký je postoj učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách.

4.2.1 Výzkumné otázky

Pro účely tohoto výzkumu byly zformulovány následující výzkumné otázky.

1. Jaký je postoj učitelů k sexuální výchově?
2. Jaký je postoj učitelů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách?
3. Jaký je postoj rodičů k sexuální výchově?
4. Jaký je postoj rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách?
5. Jaký je postoj žáků k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách?
6. Jak vnímají učitelé svoji osobnostní připravenost k výuce sexuální výchovy?
7. Jakým způsobem je realizována sexuální výchova v rodinách?
8. Jaký by měl být obsah sexuální výchovy podle učitelů?
9. Jaký by měl být obsah sexuální výchovy podle rodičů?

4.2.2 Hypotézy

H1: Existují významné rozdíly mezi postojem žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu.

H2: Existují významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči.

H3: Existuje souvislost mezi osobnostní připraveností učitele a jejich postojem k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.

H4: Rodiče, kteří doma běžně mluví s dětmi o sexu, více souhlasí se začleněním sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách než rodiče, kteří s nimi nemluví.

H5: Existují významné rozdíly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.

4.3 Pojetí výzkumu

Vzhledem k tomu, že jsme chtěli zjišťovat a ověřovat jaké jsou rozdíly v postojích na začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách, připravenost učitelů k výuce toho předmětu, obsah sexuální výchovy z pohledu učitelů i rodičů a způsob realizace sexuální výchovy v rodině, zvolili jsme kvantitativní výzkum.

4.4 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor tvořili učitelé základních škol v Zábřehu na Moravě, žáci 4. a 7. sedmých tříd a jejich rodiče. Vzhledem k tomu, že jsou v Zábřehu na Moravě tři základní školy a na všech byl výzkum realizován, byl základní soubor zároveň i souborem výběrovým.

Způsob výběru výzkumného vzorku byl exhaustivní neboli vyčerpávající, jelikož byli osloveni všichni respondenti základního souboru. Podle Vývojové psychologie od Paulíka (2003, s. 35) je puberta u dívek ohraničena rozmezím od 10-14 let a u chlapců 11-15 lety. Pro výzkum jsme tedy zvolili spodní hranici 10 let, kdy přichází samotný začátek puberty a jedinci se začínají zajímat o své tělo a věkovou kategorii 13 let, kdy už je puberta u obou pohlaví „rozběhnuta“ a lze již předpokládat i možné rozdíly v postojích k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách. S přihlédnutím

k faktu, že mnozí žáci nastupují na základní školu o rok později, odpovídá věková kategorie 10 let žákům 4. třídy a věková kategorie 13 let žákům 7. třídy. Pro komplexní uchopení problematiky byli dotázáni i rodiče žáků a všichni přítomní učitelé.

Velikost souboru

Pro výzkum jsme vybrali tři základní školy v Zábřehu na Moravě. Na 2. základní škole se pracovalo s 42 žáky ve 4. třídách a 58 žáky v 7. třídách. Každému z žáků byl rozdán i jeden dotazník pro rodiče, předpokládalo se tedy, že počet dotazníků pro rodiče bude 100. Počet učitelů činil 27. Na 3. základní škole se pracovalo s 59 žáky ve 4. třídách a 63 žáky v 7. třídách. Každému z žáků byl rozdán i jeden dotazník pro rodiče, předpokládalo se tedy, že počet dotazníků pro rodiče bude 122. Počet učitelů činil 40. Na 4. základní škole se pracovalo s 36 žáky ve 4. třídách a 29 žáky v 7. třídách. Každému z žáků byl rozdán i jeden dotazník pro rodiče, předpokládalo se tedy, že počet dotazníků pro rodiče bude 65. Počet učitelů činil 25. Celkový počet rozdaných dotazníků činil 666 kusů.

Z výše uvedených údajů jsme pro přehlednost přiložili tabulky s informacemi o počtech žáků, učitelů a rodičů.

Tab. 1 - Výzkumný soubor - 2. základní škola Zábřeh

Žáci 4. tříd	42
Žáci 7. tříd	58
Učitelé	27
Rodiče	100
Celkem	227

Tab. 2 – Výzkumný soubor – 3. základní škola Zábřeh

Žáci 4. tříd	59
Žáci 7. tříd	63
Učitelé	40
Rodiče	122
Celkem	284

Tab. 3 – Výzkumný soubor – 4. základní škola Zábřeh

Žáci 4. tříd	36
Žáci 7. tříd	29
Učitelé	25
Rodiče	65
Celkem	155

4.5 Technika výzkumu

K realizaci výzkumu jsme zvolili techniku dotazníkového šetření. Dotazníky pro žáky, učitele i rodiče byli anonymní, čímž jsme se snažili zabránit zkreslování informací a zvýšit objektivitu dat. V dotazníku pro žáky byly 3 otázky, pro učitele 23 otázek a pro rodiče 17 otázek. Otázky v dotazníku byly škálové, respondenti si vybírali z pěti nabízených odpovědí na škále 1 - 5, přičemž 1 - znamená rozhodně nesouhlasím, 2 - spíše nesouhlasím, 3 - nevím, 4 - spíše souhlasím a 5 - rozhodně souhlasím.

Pro znázornění vztahu otázek z dotazníku k jednotlivým výzkumným oblastem byla vytvořena tabulka.

Tab. 4 – Vztah otázek z dotazníku k výzkumným oblastem

VÝZKUMNÁ OBLAST	RESPONDENT	OTÁZKA V DOTAZNÍKU (ČÍSLO OTÁZKY)
Postoj k sexuální výchově	učitel + rodič	Se sexuální výchovou by měli učitelé začít již v mateřské škole (4)
		Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenila do výuky na: základních školách na 1. stupni, základních na 2. stupni, na středních školách (5)
		Sexuální výchova by měla být realizována především v rodině (6)
		Sexuální výchova by měla být realizována především ve škole (7)
		Při realizaci sexuální výchovy by měly rodina a škola spolupracovat (8)
		Sexuální výchovu by měl vyučovat pedagog s odbornou kvalifikací (10)
Postoj k začlenění sexuální výchovy do výuky na ZŠ	učitel + rodič + žák	Dosavadní začlenění sexuální výchovy na školách je nedostatečné (1)
		Škola by měla více informovat žáky o otázkách spojených se sexuální výchovou (2)
		Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenil/a do výuky na ZŠ (3)
Osobnostní připravenost učitelů k výuce sexuální výchovy	učitel	Bylo by mi nepříjemné vyučovat sexuální výchovu (11)
		Při výuce sexuální výchovy by mohl mít učitel problémy se studem, s nedostatečnou nápaditostí, vytvořením příznivé atmosféry, s nedostatečnou důvěrou ze strany dětí, mluvit otevřeně a pravdivě, netabuizovat fakta (12)
		Při výuce sexuální výchovy

		bych mohl/a mít tendence vyhýbat se některým tématům (13)
		Při výuce sexuální výchovy bych využíval/a své zkušenosti z role rodiče (14)
Způsob realizace sexuální výchovy v rodinách	rodiče	S dětmi doma běžně hovořím o sexu (11)
		Snažíme se mluvit s dětmi o sexu otevřeně (12)
		Snažíme se netabuizovat fakta (13)
		K realizaci sexuální výchovy s dětmi využívám na pomoc knížky a obrázky (14)
		K realizaci sexuální výchovy s dětmi využívám na pomoc média (15)
		S realizací sexuální výchovy s dětmi mi pomáhá i manžel/ka (16)
		S realizací sexuální výchovy mi pomáhají prarodiče (17)
Obsah sexuální výchovy	učitelé + rodič	Obsahem sexuální výchovy by měla být témata: puberta a menstruace, anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo, přátelství a láska, manželství a rodičovství, rozmnožování a antikoncepce, asertivita a morální zásady, onanie, sexuální fantazie, sexuální zdrženlivost, plodnost a potrat, promiskuita a pohlavně přenosné nemoci, sexuální deviace, sexuální zneužití dítěte, homosexualita, transsexualita, předsudky a diskriminace, osobní problémy žáků (dotazník pro učitele 15, dotazník pro rodiče 18)

V prosinci 2012 byl před samotným výzkumem uskutečněn předvýzkum na základní škole v okolí Zábřehu, abychom zjistili, zdali jsou dotazníky pro respondenty srozumitelné a vy-

hnuli se tak případným komplikacím. Předvýzkum ukázal nespokojenost rodičů s dotazníkem pro žáky. Původní verze dotazníku pro žáky obsahovala znalostní test z oblasti sexuální výchovy, neboť jsme chtěli zjistit, jaké jsou dosavadní znalosti žáků. Test byl tvořen patnácti uzavřenými otázkami. Každá otázka nabízela čtyři odpovědi, přičemž pouze jedna byla správná. V nabídce byla i odpověď 'nevím', abychom se vyhnuli zbytečnému tipování ze strany žáků a dali jim tak příležitost přiznat, že odpověď na otázku neznají. Vzhledem k negativním ohlasům ze strany rodičů jsme znalostní test z dotazníku odstranili a ponechali pouze první tři otázky týkající se postoje žáků k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách. S dotazníky pro učitele a rodiče potíže nenastaly.

V lednu 2013 jsem se na základě sjednaných schůzek s řediteli škol osobně dostavila do škol a předala dotazníky učitelům a žákům, včetně dotazníků pro rodiče. Po domluvě s řediteli jsme určili termín, kdy jsem si dotazníky přišla vyzvednout.

4.5.1 Specifikace proměnných

Respondent

Proměnnou respondent tvoří učitelé, žáci a rodiče.

Postoj k sexuální výchově

Ve výzkumu je postoj definován jako průměrná hodnota odpovědí na otázky 1-3 v dotaznících pro žáky, učitele a rodiče, na škále 1-5, přičemž čím vyšší hodnota, tím pozitivnější postoj k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách.

Obsah sexuální výchovy

Ve výzkumu je obsah definován jako průměrná hodnota odpovědí na otázku č. 15 v dotazníku pro učitele a na otázku č. 18 v dotazníku pro rodiče, na škále 1-5, přičemž čím vyšší hodnota, tím pozitivnější postoj k jednotlivým tématům z obsahu sexuální výchovy.

Připravenost k výuce

Ve výzkumu je připravenost definována jako průměrná hodnota odpovědí na otázky 11-14 v dotazníku pro učitele, na škále 1-5, přičemž čím vyšší hodnota, tím vyšší osobnostní připravenost učitele k výuce sexuální výchovy

Souhlas se začleněním

Ve výzkumu je souhlas se začleněním definován jako průměrná hodnota odpovědí na otázku 3 v dotazníku pro rodiče, na škále 1-5, přičemž čím vyšší hodnota, tím větší souhlas k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách.

4.6 Zpracování dat

Počet dotazníků, se kterými jsme pracovali, činil 525 kusů. Návratnost tak činila 79%. Data byla zpracována v programu Microsoft Excel, kde jsme vytvořili základní tabulky pro učitele, žáky a rodiče a zaznamenali do nich odpovědi z dotazníků. Následně jsme s daty pracovali v programu Statistica prostřednictvím parametrických a neparametrických testů.

Popisnou statistikou byly vyhodnoceny výzkumné otázky VO1 – VO9, které se zaměřují na postoj učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách, postoj učitelů a rodičů k sexuální výchově, osobnostní připravenost učitelů k výuce sexuální výchovy, způsob realizace sexuální výchovy v rodinách a obsah sexuální výchovy z pohledu učitelů a rodičů. K jednotlivým výzkumným otázkám byly v programu Statistica vytvořeny průměrné hodnoty, které byly následně zaznamenány do tabulek. Pro komparaci jsme sloučili výsledky některých výzkumných otázek, abychom lépe viděli rozdíly v názorech a postojích učitelů, žáků i rodičů.

U každé hypotézy byly ověřeny předpoklady pro použití daného testu. U hypotézy, která zkoumala významné rozdíly mezi postojem žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu (H1), data nepocházela z normálního rozdělení, tudíž jsme pracovali prostřednictvím neparametrické statistiky s Kruskal-Wallisovým testem. K hypotéze byl pro znázornění vytvořen i krabicový graf.

U hypotézy, která zkoumala významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči (H2), data taktéž nepocházela z normálního rozdělení, tudíž jsme pracovali prostřednictvím neparametrické statistiky s Wilcoxonovým párovým testem. K hypotéze byl pro znázornění vytvořen i krabicový graf.

U hypotézy, která zkoumala souvislost mezi osobnostní připraveností učitele a jejich postojem k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách (H3), data pocházela z normálního rozdělení, tudíž jsme mohli pracovat s parametrickou statistickou, konkrétně

s testem korelace. Hodnota korelačního koeficientu byla určena podle Chrásky (2007, s. 105).

U hypotézy, která zkoumala, zdali rodiče, kteří doma běžně mluví s dětmi o sexu, více souhlasí se začleněním sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách než rodiče, kteří s nimi nemluví (H4), data nepocházela z normálního rozdělení, tudíž jsme pracovali prostřednictvím neparametrické statistiky s Kolmogorov-Smirnovým testem. K hypotéze byl pro znázornění vytvořen i krabicový graf.

U poslední hypotézy, která zkoumala významné rozdíly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách (H5), data nepocházela z normálního rozdělení, tudíž jsme pracovali prostřednictvím neparametrické statistiky také s Kolmogorov-Smirnovým testem.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V následující kapitole jsou představeny výsledky výzkumu. Věnovali jsme se zvláště výzkumným otázkám, zvláště hypotézám a jejich interpretaci.

5.1 Postoj učitelů a rodičů k sexuální výchově

Vztahuje se k výzkumným otázkám „Jaký je postoj učitelů k sexuální výchově?“ a „Jaký je postoj rodičů k sexuální výchově?“.

Tab. 5 – Postoj k sexuální výchově

POSTOJ K SEX. VÝCHOVĚ	UČITELÉ (průměrná hodnota)	RODIČE (průměrná hodnota)
Učitelé by měli začít se sex. výchovou již v mateřské škole	2,71	2,27
Sex. výchovu jako samostatný předmět bych zařadila do výuky na ZŠ na 1. stupni	1,99	2,49
Sex. výchovu jako samostatný předmět bych zařadila do výuky na ZŠ na 2. stupni	2,86	3,94
Sex. výchovu jako samostatný předmět bych zařadila do výuky na střední školy	3,12	3,73
Sex. výchova by měla být realizována především v rodině	4,25	3,78
Sex. výchova by měla být realizována především ve škole	2,21	3,05
Při realizaci sex. výchovy by měly rodina a škola spolupracovat	4,20	4,12
Sex. výchovu by měl vyučovat pedagog s odbornou kvalifikací	3,95	4,47
Celková průměrná hodnota	3,16	3,50

Z tabulky je patrné, že rodiče vykazují pozitivnější postoj k sexuální výchově než učitelé. Blízké hodnoty mezi učiteli a rodiči nalezneme u výroku „Při realizaci sexuální výchovy by měly rodina a škola spolupracovat“, z něhož vyplývá, že obě strany vykazují pozitivní postoj ke spolupráci a také u výroku „Učitelé by měli začít se sex. výchovou již v mateřské škole“, u něhož učitelé i rodiče vyjádřili spíše nesouhlas. Můžeme také vidět, že učitelé spíše nesouhlasí se začleněním sexuální výchovy na 1. stupni základních škol (1,99) ani na 2. stupni (2,86). Rodiče naopak se začleněním sexuální výchovy na 2. stupni základních škol spíše souhlasí (3,94). Zajímavé hodnoty vyšly ve výrocih, zdali by měla být sexuální výchova

realizována především v rodině či ve škole. Učitelé se výrazněji přiklánějí k realizaci sexuální výchovy v rodině (4,25) a s realizací sexuální výchovy ve škole příliš nesouhlasí (2,21). U rodičů můžeme naopak vidět ne příliš odlišné hodnoty, z čehož lze soudit, že dle jejich názoru by měla realizace sexuální výchovy probíhat v rodině i škole stejnou mírou.

Skutečnost, že učitelé by realizaci sexuální výchovy nechali spíše v rukou rodičů, se dle našeho názoru dala předpokládat. Stejně jako fakt, že rodiče by naopak byli rádi, kdyby se na realizaci sexuální výchovy podílela škola stejným dílem a určité otázky tak byly dětem zodpovězeny i ve škole. Je nutné si ovšem uvědomit, že rodina je ta primární skupina, která má podávat základy sexuální výchovy a škola by je měla dále prohlubovat. Tudíž nelze školu z realizace sexuální výchovy zcela vyloučit.

5.2 Postoj učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy do výuky

Vztahuje se k výzkumným otázkám „Jaký je postoj učitelů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách?“, „Jaký je postoj rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách?“ a „Jaký je postoj žáků k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách?“.

Tab. 6 – Postoj k začlenění sex. výchovy do výuky

POSTOJ K ZAČLENĚNÍ SEX. VÝCHOVY DO VÝUKY NA ZŠ	Průměrná hodnota
Učitelé	2,70
Žáci	3,64
Rodiče	3,47

Výsledky ukázaly, že žáci a rodiče zaujímají pozitivnější postoj k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách než učitelé, kteří se začleněním spíše nesouhlasí. Nejvíce se začlenění sexuální výchovy souhlasí žáci s hodnotou 3,64.

Výsledek rodičů je milým překvapením, neboť vyjádřili k začlenění sexuální výchovy více souhlasných názorů, než jsme očekávali. U učitelů jsme předpokládali zdrženlivější postoj, u žáků naopak pozitivní, což se potvrdilo.

5.3 Osobnostní připravenost učitelů k výuce sexuální výchovy

Vztahuje se k výzkumné otázce „Jak vnímají učitelé svoji osobnostní připravenost k výuce sexuální výchovy?“.

Tab. 7 – Připravenost učitelů k sex. výchově

PŘIPRAVENOST UČITELŮ K SEX. VÝCHOVĚ	Průměrná hodnota
Bylo by mi nepříjemné vyučovat sex. výchovu	2,82
Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel problém se studem	3,23
Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel problém s nedostatečnou nápaditostí při organizaci výuky	3,08
Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel problém s vytvořením příznivé atmosféry	3,17
Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel problém s nedostatečnou důvěrou ze strany dětí	3,19
Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel problém mluvit otevřeně a pravdivě	2,82
Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel tendence tabuizovat fakta	2,93
Při výuce sex. výchovy bych mohl/a mít tendence vyhýbat se některým tématům	2,67
Při výuce sex. výchovy bych využíval/a zkušenosti z role rodiče	3,52
Celková průměrná hodnota	3,05

Celková průměrná hodnota odpovědí je 3,05, proto nemůžeme s určitostí říci, zdali jsou učitelé připraveni či nepřipraveni na výuku sexuální výchovy. Z tabulky lze ovšem vyčíst, že učitelé spíše nesouhlasí s tvrzením, že by jim mohlo být nepříjemné vyučovat sexuální výchovu (2,82) nebo že by mohli mít problém mluvit při výuce sexuální výchovy otevřeně a pravdivě (2,82). Dále spíše nesouhlasí s tvrzením, že by tabuizovali fakta (2,93) či by mohli

mít tendence vyhýbat se některým tématům (2,67). Můžeme tedy usuzovat, že po těchto stránkách by s výukou sexuální výchovy problémy neměli. Nejvíce souhlasných odpovědí získalo tvrzení „Při výuce sexuální výchovy bych využíval/a zkušenosti z role rodiče“ s hodnotou 3,52.

Přestože učitelé váhají, zdali jsou či nejsou připraveni na výuku sexuální výchovy, si myslíme, že o osobnostní připravenosti nepochybují. Jisté obavy jim ale může dělat celková představa o realizaci výuky či způsob uchopení problematiky.

5.4 Způsob realizace sexuální výchovy v rodinách

Vztahuje se k výzkumné otázce „Jakým způsobem je realizována sexuální výchova v rodinách?“.

Tab. 8 – Realizace sex. výchovy v rodině

REALIZACE SEX. VÝCHOVY V RODINĚ	Průměrná hodnota
S dětmi doma běžně hovořím o sexu	3,58
Snažíme se mluvit s dětmi o sexu otevřeně	3,92
Snažíme se netabuizovat fakta	4,30
K realizaci sex. výchovy s dětmi využívám na pomoc knížky a obrázky	3,46
K realizaci sex. výchovy s dětmi využívám na pomoc média (internet, tv)	2,78
S realizací sex. výchovy s dětmi mi pomáhá manžel/ka	3,65
S realizací sex. výchovy s dětmi mi pomáhají i prarodiče	2,17

Nejvíce souhlasných odpovědí získalo u rodičů tvrzení „Snažíme se netabuizovat fakta“ s hodnotou 4,30, což je velice potěšující skutečnost. Dále se rodiče shodují v tom, že se s dětmi snaží mluvit o sexu otevřeně (3,92), s realizací sexuální výchovy jim pomáhá manžel/ka (3,65) a k samotné realizaci využívají na pomoc spíše knížky a obrázky (3,46). Naopak média (internet, tv) k realizaci sexuální výchovy spíše nevyužívají (2,78). Nejnižší hod-

notu získalo tvrzení „S realizací sex. výchovy s dětmi mi pomáhají i prarodiče“, u kterého rodiče projevili největší nesouhlas (2,17).

Skutečnost, že rodiče realizují sexuální výchovu v rodině a snaží se s dětmi mluvit otevřeně a pravdivě, je velmi potěšující.

5.5 Obsah sexuální výchovy podle učitelů a rodičů

Vztahuje se k výzkumné otázce „Jaký by měl být obsah sexuální výchovy podle učitelů?“ a „Jaký by měl být obsah sexuální výchovy podle rodičů?“.

Tab. 9 – Obsah sexuální výchovy

OBSAH SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	UČITELÉ (Průměrná hodnota)	RODIČE (Průměrná hodnota)
Témata puberta a menstruace	4,55	4,71
Témata anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo	4,63	4,71
Témata přátelství a láska	4,61	4,70
Témata manželství a rodičovství	4,62	4,91
Témata rozmnožování a antikoncepce	4,29	4,70
Témata asertivita s morální zásady	4,26	4,48
Témata onanie, sex. fantazie, sex. zdrženlivost	3,68	4,06
Témata plodnost a potrat	4,02	4,32
Témata promiskuita a pohlavně přenosné nemoci	4,39	4,62
Témata sex. deviace, sex. zneužití dítěte	4,26	4,43
Témata homosexualita a transsexualita	4,06	4,28
Témata předsudky a diskriminace	4,14	4,26
Osobní problémy žáků	3,76	4,17

Z tabulky je patrné, že učitelé i rodiče přisuzují jednotlivým tématům velkou důležitost a zařadili by je do obsahu sexuální výchovy. Rodiče však oproti učitelům zauímají pozitivněj-

ší postoj k obsahu sexuální výchovy, všechny jejich průměrné hodnoty jsou vyšší než hodnoty učitelů. Pro zajímavost jsme uvedli, že nejvyšší hodnotu získala u učitelů témata anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo (4,63) a témata manželství a rodičovství (4,62). Nejvyšší hodnotu u rodičů získala témata manželství a rodičovství (4,91), témata puberta a menstruace (4,71) a témata anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo (4,71). Naopak nejnižší hodnotu získala shodně u učitelů i rodičů témata onanie, sexuální fantazie, sexuální zdrženlivost a témata týkající se osobních problémů žáků. Neznamená to ovšem, že by tato témata neměla být zahrnuta do obsahu sexuální výchovy.

Vzhledem k důležitosti témat, která by měla tvořit obsah sexuální výchovy, sledujeme výsledek shodného pozitivního postoje učitelů i rodičů velmi potěšujícím.

5.6 Rozdíly v postojích žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy

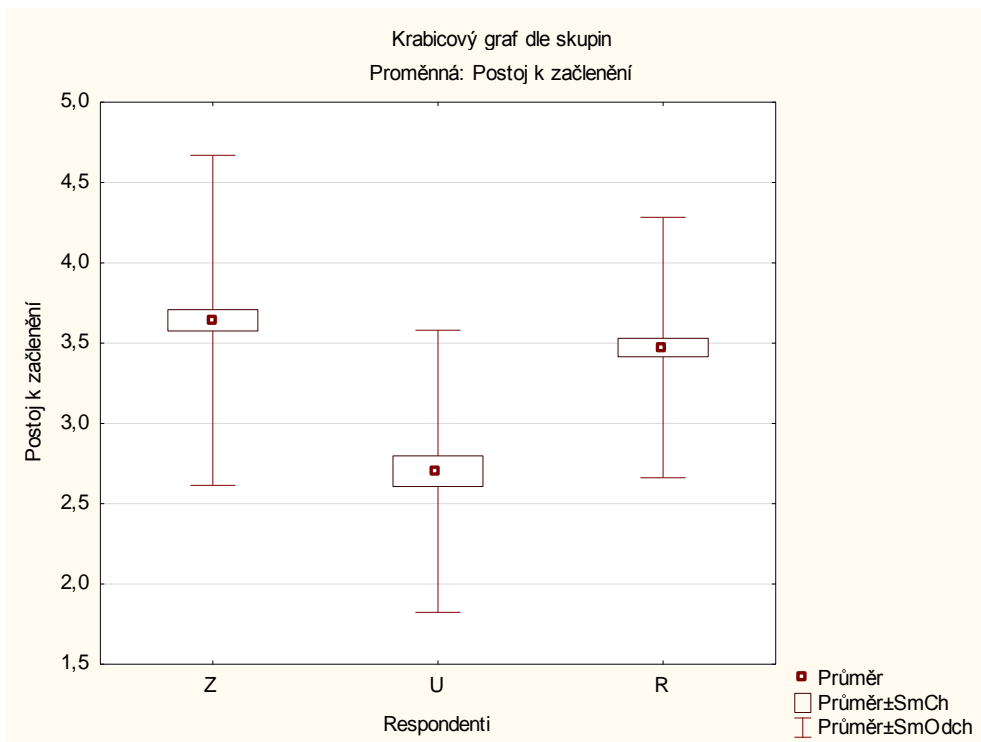
H0: Neexistují významné rozdíly mezi postojem žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu.

HA: Existují významné rozdíly mezi postojem žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu.

Tab. 10 – H1: Kruskal-Wallisův test

Závislá: Postoj k začlenění	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.); Postoj k začlenění Nezávislá (grupovací) proměnná: Respondenti Kruskal-Wallisův test: $H(2, N=525) = 56,17271$ $p = 0,0000$		
	Z R:296,98	U R:154,11	R R:267,64
Z		0,000000	0,129732
U	0,000000		0,000000
R	0,129732	0,000000	

Z výsledku analýzy vyplynulo, že existují významné rozdíly v postoji k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu mezi žáky a učiteli ($p < 0,01$) a mezi učiteli a rodiči ($p < 0,01$). Naopak je patrné, že mezi žáky a rodiči neexistují významné rozdíly ($p = 0,129$).

Obr. 1 – H1: Postoj k začlenění

Z grafu můžeme vyčíst, že žáci a rodiče zaujímají pozitivnější postoj k začlenění sexuální výchovy než učitelé. U učitelů se negativnější postoj dal přepokládat, protože si dle našeho názoru neumí představit způsob realizace sexuální výchovy jako samostatného předmětu.

5.7 Rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči

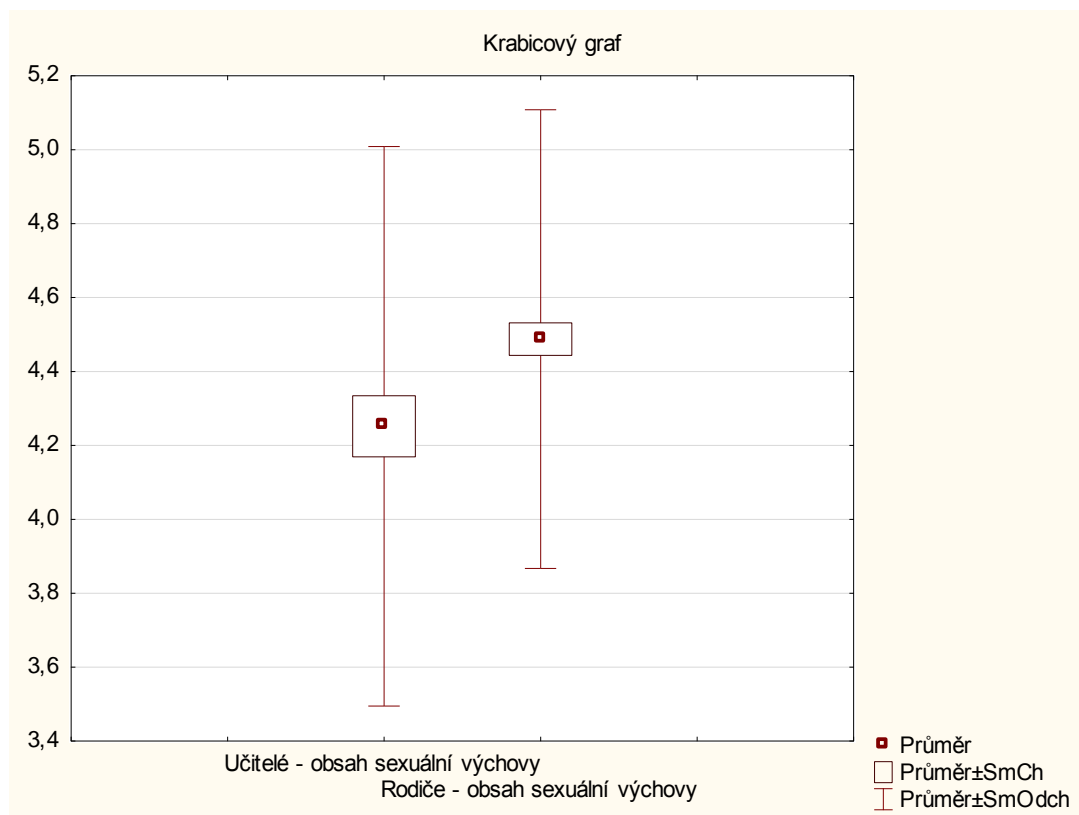
H0: *Neexistují významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči.*

HA: *Existují významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči.*

Tab. 11 – H2: Wilcoxonův párový test

Dvojice proměnných	Wilcoxonův párový test (H2) Obsah sex. výchovy Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$			
	Počet platných	T	Z	p-hodn.
Učitelé & rodiče	82	1141,500	2,588843	0,009630

Z analýzy vyplynulo, že existují významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči ($p < 0,05$).

Obr. 2 – H2: Obsah sexuální výchovy

Uvedený graf znázorňuje skutečnost, že rodiče jsou benevolentnější vůči obsahu sexuální výchovy než učitelé. Může to vyvolávat pocit, že by se učitelé raději vyhnuli některým tématům ve výuce sexuální výchovy.

5.8 Souvislost mezi osobností připraveností učitele a jejich postojem k začlenění sexuální výchovy do výuky

H3: Existuje souvislost mezi osobnostní připraveností učitele a jejich postojem k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.

Tab. 12 – H3: Korelace

Proměnná	Korelace Označ. Korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=84 (Celé případy vynechány u ChD)			
	Průměry	Sm.odch.	Připravenost učitelů	Postoj k začlenění
Připravenost učitelů	3,047619	0,698543	1,000000	0,048843
Postoj k začlenění	2,702381	0,878141	0,048843	1,000000

Neexistuje souvislost mezi připraveností učitelů a jejich postoje k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách (korelační koeficient 0,048843 značí velmi slabou závislost).

5.9 Rozdíly v postojích k začlenění sexuální výchovy mezi rodiči

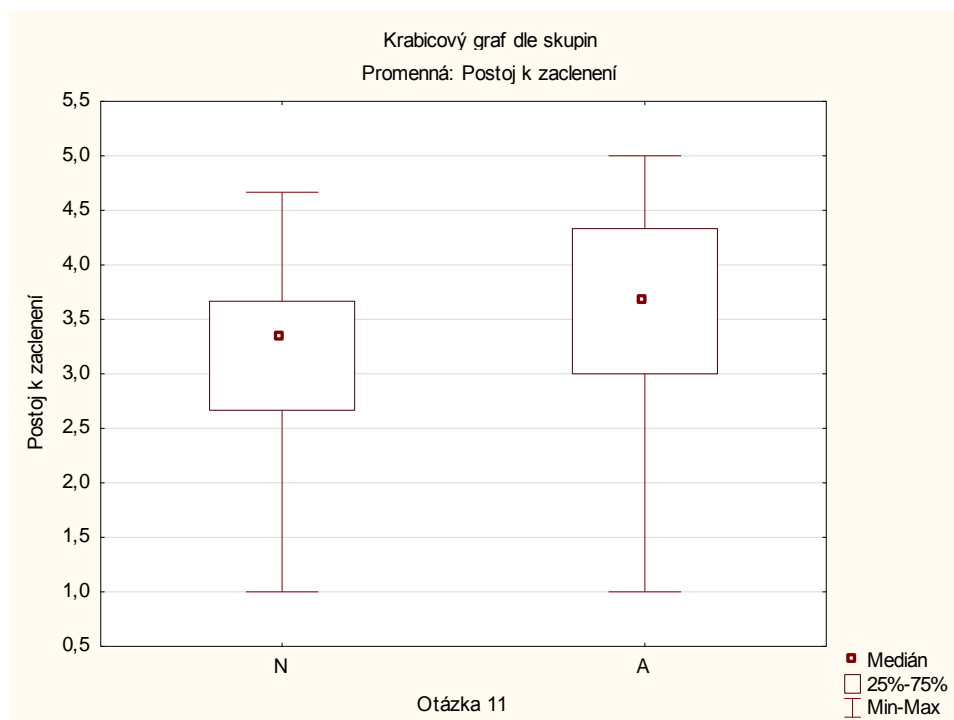
H0: *Neexistují významné rozdíly v postojích k začlenění sexuální výchovy mezi rodiči, kteří s dětmi o sexu mluví a mezi těmi, kteří s nimi nemluví.*

HA: *Existují významné rozdíly v postojích k začlenění sexuální výchovy mezi rodiči, kteří s dětmi o sexu mluví a mezi těmi, kteří s nimi nemluví.*

Tab. 13 – H4: Kolmogorov-Smirnonův test

Proměnná	Kolmogorov-Smirnonův test Dle proměn. Otázka 11: S dětmi doma běžně hovořím o sexu (N- nehovořím, A- hovořím) Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$						
	p-hodn.	Průměr N	Průměr A	Sm.odch. N	Sm.odch. A	N platn. N	N platn. A
Postoj k začlenění	P < .025	3,097222	3,602564	0,783875	0,805981	48	130

Z analýzy vyplynulo, že existují významné rozdíly v postojích k začlenění sexuální výchovy mezi rodiči, kteří s dětmi o sexu mluví a mezi těmi, kteří s nimi nemluví ($p < 0, 05$).

Obr. 3 – H4: Rozdíly v postojích rodičů

Z grafu je patrné, že rodiče, kteří se svými dětmi mluví o sexu, mají pozitivnější postoj k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách než rodiče, kteří s dětmi o sexu nemluví.

Je přirozené, že rodiče, kteří nemají zábrany hovořit se svými dětmi o jednotlivých otázkách týkajících se sexuální výchovy, budou přistupovat k začlenění sexuální výchovy do výuky s větší mírou pochopení.

5.10 Rozdíly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky

H0: Neexistují významné rozdíly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.

HA: Existují významné rozdíly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.

Tab. 14 – H5: Kolmogorov-Smirnonův test

Proměnná	Kolmogorov-Smirnonův test Dle proměn. ročník Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$						
	p-hodn.	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Sm.odch. skup. 1	Sm.odch. skup. 2	N platn. skup. 1	N platn. skup. 2
Postoj k začlenění	$p > .10$	3,594203	3,705128	0,988777	1,078682	138	104

Neexistují významné rozdíly v postojích k začlenění sexuální výchovy mezi žáky 4. a 7. tříd ($p > 0,05$). Výsledek nás mírně překvapil, neboť jsme očekávali zdrženlivější postoj od žáků 4. tříd, právě kvůli jejich nízkému věku.

5.11 Shrnutí výsledků

Výzkumu se zúčastnilo 525 respondentů, z čehož 84 bylo učitelů, 199 rodičů a 242 žáků. Při zjišťování postojů učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách výsledky ukázaly, že učitelé se začleněním spíše nesouhlasí (2,70), kdežto žáci (3,64) a rodiče (3,47) zaujímají pozitivnější postoj a se začleněním sexuální výchovy spíše souhlasí.

Při zjišťování postojů učitelů k sexuální výchově z výzkumu vyplynulo, že učitelé spíše nesouhlasí s tím, aby se s výukou sexuální výchovy začalo již v mateřské škole (2,71), stejně jako spíše nesouhlasí se začleněním sexuální výchovy na 2. stupni základních škol (2,86). Nejvíce nesouhlasných odpovědí získalo tvrzení „Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych zařadila do výuky na základních školách na 1. stupni“ s hodnotou 1,99. Pozitivněji se dívají na zařazení sexuální výchovy do výuky na středních školách (3,12). Při komparaci, zdali by sexuální výchova měla být realizována především v rodině či ve škole, zvítězila rodina s hodnotou 4,25, kdežto škola získala pouze 2,21. Učitelé dále spíše souhlasí s tvrzením, že sexuální výchovu by měl vyučovat pedagog s odbornou kvalifikací (3,95), stejně tak s tvrzením, že při realizaci sexuální výchovy by měla rodina a škola spolupracovat (4,20).

Z výzkumu postojů rodičů k sexuální výchově vzešlo, že rodiče spíše nesouhlasí se začleněním sexuální výchovy do výuky na základních školách na 1. stupni (2,49). Tvrzení, že by se s výukou sexuální výchovy mělo začít již v mateřské škole, získalo nejvíce nesouhlasných odpovědí (2,27). Naopak rodiče spíše souhlasí se začleněním sexuální výchovy do výuky na

2. stupni základních škol (3,94) i do výuky na středních školách (3,73). Při komparaci, zdali by sexuální výchova měla být realizována především v rodině či ve škole, získala rodina hodnotu 3,78 a škola 3,05. Rozdíl tedy není příliš zásadní. Nejvíce souhlasných odpovědí získalo tvrzení „Sexuální výchovu by měl vyučovat pedagog s odbornou kvalifikací“ s hodnotou 4,47. Rodiče dále spíše souhlasí s tím, že při realizaci sexuální výchovy by měla rodina a škola spolupracovat (4,12).

Při zjišťování osobnostní připravenosti učitelů k výuce sexuální výchovy z výzkumu vyplynula průměrná hodnota 3,05, tudíž nemůžeme říct, zdali se učitelé cítí připraveni či naopak. Z výsledků je ale patrné, že spíše nesouhlasí s tvrzeními, že by jim bylo nepříjemné vyučovat sexuální výchovu nebo že by měli problém mluvit otevřeně a pravdivě (shodné hodnoty 2,82). Dále spíše nesouhlasí s tím, že by měli tendence tabuizovat fakta (2,93) a také s tím, že by se vyhýbali některým tématům (2,67). Vyšší počet souhlasných odpovědí získala tvrzení „Při výuce sexuální výchovy by mohl mít učitel problém s vytvořením příznivé atmosféry“ s hodnotou 3,17 a „Při výuce sex. výchovy by mohl mít učitel problém s nedostatečnou důvěrou ze strany dětí“ s hodnotou 3,19. Nejvíce souhlasných odpovědí získalo tvrzení „Při výuce sexuální výchovy bych využíval/a zkušenosti z role rodiče“ s hodnotou 3,52.

Při zjišťování způsobu realizace sexuální výchovy v rodinách získalo nejvíce souhlasných odpovědí tvrzení, že se rodiče snaží doma netabuizovat fakta, s hodnotou 4,30. Dále spíše souhlasí s tím, že se snaží mluvit s dětmi o sexu otevřeně (3,92), s realizací sexuální výchovy s dětmi jim pomáhá manžel/ka (3,65), s dětmi doma běžně hovoří o sexu (3,58) a k realizaci sexuální výchovy využívají na pomoc knížky a obrázky (3,46). Naopak spíše nesouhlasí s tvrzením, že by k realizaci sexuální výchovy využívali na pomoc média (2,78). Nejvíce nesouhlasných odpovědí získalo tvrzení „S realizací sexuální výchovy s dětmi mi pomáhají i prarodiče“ s hodnotou 2,17.

Při zjišťování obsahu sexuální výchovy podle učitelů výsledky ukázaly, že nejvíce kladných odpovědí získala témata anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo s hodnotou 4,63, témata manželství a rodičovství s hodnotou 4,62 a témata přátelství a láska s hodnotou 4,61. Naopak nejnižší hodnotu získalo téma osobní problémy žáků (3,76).

Při zjišťování obsahu sexuální výchovy podle rodičů vzešlo, že rodiče přisuzují obsahu sexuální výchovy značnou důležitost a k jednotlivým tématům se staví velmi pozitivně. Nejvíce kladných odpovědí získala témata manželství a rodičovství (4,91), témata puberta a men-

struace (4,71) a témata anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo (4,71). Naopak nejnižší hodnotu získala témata onanie, sexuální fantazie, sexuální zdrženlivost (4,06).

Ve výzkumu jsme také ověřovali hypotézy. Pro přehlednost byla vytvořena tabulka s přijatými a zamítnutými hypotézami.

Tab. 15 - Hypotézy

HYPOTÉZY	PŘIJATÉ/ ZAMÍTNUTÉ
<i>H1: Existují významné rozdíly mezi postojem žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu.</i>	✓
<i>H2: Existují významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči.</i>	✓
<i>H3: Existuje souvislost mezi osobnostní připraveností učitelů a jejich postojem k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.</i>	×
<i>H4: Rodiče, kteří doma běžně mluví s dětmi o sexu, více souhlasí se začleněním sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách než rodiče, kteří s nimi nemluví.</i>	✓
<i>H5: Existují významné rozdíly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.</i>	×

Z tabulky vyplynulo, že existují významné rozdíly mezi postojem žáků, učitelů a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu, stejně jako existují významné rozdíly ve vnímání obsahu sexuální výchovy mezi učiteli a rodiči. Dále bylo potvrzeno, že rodiče, kteří doma běžně mluví s dětmi o sexu, více souhlasí se začleněním sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách než rodiče, kteří s nimi nemluví. Naopak neexistuje souvislost mezi osobnostní připraveností učitelů a jejich postojem k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách. Neexistují ani významné roz-

díly mezi postojem žáků 4. a 7. tříd k začlenění sexuální výchovy do výuky na základních školách.

5.12 Doporučení pro praxi

Výsledky výzkumu postojů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách z pohledu učitelů, žáků a rodičů poskytují nejen zajímavý náhled na již tak diskutovanou problematiku, ale v neposlední řadě budou užitečnou zpětnou vazbou pro všechny základní školy, které se výzkumu účastnily. Samotní výchovní poradci ve školách získají lepší představu, zdali žáci zaujímají pozitivní nebo negativní postoj k začlenění sexuální výchovy. Na základě těchto informací budou vědět, jakým stylem s žáky komunikovat, případně jim pomáhat při řešení možných problémů z této oblasti. Ředitelé i učitelé ocení výsledky postojů učitelů k začlenění sexuální výchovy i jejich osobnostní připravenosti. Budou znát nejen silné, ale i slabé stránky a mohou tak případně zapracovat na jejich eliminaci. Vzhledem k zájmu rodičů budou výsledky prezentovány i na třídních schůzkách.

ZÁVĚR

Sexuální výchova zůstane nepochybně nadále ožehavým tématem s rozmanitými reakcemi, postoji a názory lidí. Prostřednictvím internetových článků či novin se k nám šíří zprávy, že sexuální výchova je trnem v oku hlavně Výboru na obranu rodičovských práv a ředitelům základních škol, kteří se k tématu nevyjadřují či podávají vyhýbavé odpovědi, aby se vyhnuli případným problémům na ministerstvu školství. Naopak sexuologové a odborníci na danou problematiku zastávají názor, že tabuizace rozhodně není na místě a děti by se s touto problematikou měly seznamovat dříve, než se jich začne reálně týkat a v podstatě i dříve, než si ze zvědavosti začnou samy hledat odpovědi na své otázky v populárních časopisech či na internetu. Jak se tedy k problematice sexuální výchovy staví sami učitelé, rodiče a žáci prozradil uskutečněný výzkum.

Smyslem práce bylo vyzkoumat postoj učitelů, žáků a rodičů k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách. Dále nás zajímalo, jaká je osobnostní připravenost učitelů k výuce sexuální výchovy, jaký by měl být obsah sexuální výchovy z pohledu učitelů i rodičů a v neposlední řadě také způsob, jakým je sexuální výchova realizována v rodinách. Zatímco učitelům se představa sexuální výchovy jako samostatného předmětu na základních školách příliš nelíbí, rodiče ani žáci tak negativní postoj nevykazují. Výsledek je překvapivý už jen z toho důvodu, že právě rodiče byli na začátku výzkumu nedůvěřiví a kvůli jejich negativnímu postoji musel být odstraněn znalostní test z dotazníku pro žáky. Rodiče také potvrdili pozitivní skutečnost, že se doma snaží sexuální výchovu realizovat, netabuizovat dětem fakta, mluvit otevřeně a používat na pomoc knížky a obrázky. Otázkou je, proč se učitelé staví k začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky spíše negativně? Výsledky jejich osobnostní připravenosti ukázaly, že jejich postoj je spíše váhavý. Na jednu stranu si nemyslí, že by jim bylo nepříjemné sexuální výchovu vyučovat a že by měli tendenci fakta tabuizovat. Na druhou stranu projeví obavy z vytvoření příznivé atmosféry během výuky a strach by měli i z nedostatečné důvěry ze strany dětí. U obsahu sexuální výchovy projeví učitelé i rodiče pozitivní postoj k uvedeným tématům a uvědomují si jejich důležitost, avšak je nutno podotknout, že rodiče byli opět ti benevolentnější.

Proces začlenění sexuální výchovy jako samostatného předmětu do výuky na základních školách není krátkodobá záležitost. Vždy se najdou výhradní odpůrci, stejně jako výhradní

zastánci. Je důležité udělat mezi těmito dvěma opačně vyhraněnými postoji určitý svorník a zvolit cestu kompromisu, která svým způsobem uspokojí všechny. Vždyť jde o děti, jejich blaho a příznivý vývoj. Je snad něco důležitějšího?

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ADVOCATES FOR YOUTH, 2008. Sex Education. In: *Advocates for Youth* [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.advocatesforyouth.org/sex-education-home>
2. AUGUSTYN, Józef, 1998. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-331-1.
3. HAJNOVÁ, Růžena, 2002. *Průvodce sexuální výchovou pro základní a střední školy*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví. ISBN 80-7013-359-7.
4. CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
5. JANIŠ, Kamil, 2004. Sexuální výchova- vybrané otázky. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006010626>
6. JANIŠ, Kamil, 2006. Zkušenosti z realizace sexuální výchovy v zahraničí. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102103>
7. JANIŠ, Kamil a Dagmar MARKOVÁ, 2007. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-621-1.
8. JANIŠ, Kamil, 2008. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-898-7.
9. JANIŠ, Kamil, Irena LOUDOVÁ a Jana ŠRÁMKOVÁ, 2007. Komunikace škola rodina na poli sexuální výchovy. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007110102>
10. JANIŠ, Kamil a Boris TITZL, 2010. Sexuální výchova. In: *Výchova ke zdraví* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova.html>

11. JERÁBEK, Jaroslav, Jan TUPÝ a kol, 2005. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání včetně přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>
12. KUBRICHTOVÁ, Lenka, 2005. Sexuální výchova. In: *Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/247/SEXUALNI-VYCHOVA.html/>
13. LABUSOVÁ, Eva, 2008. Sexuální výchova v ČR. In: *Eva Labusová.cz* [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/sex_vychova.php
14. LANGMEIR, 1983 cit. podle JANIŠ, Kamil, 2008. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-898-7.
15. MAREŠ, Jiří, Jan PRŮCHA a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
16. MATĚJČEK, Zdeněk, 1996. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-494-X.
17. MŠMT, 2010. Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>
18. MITLOHNER, Miroslav a Radim UZEL, 2007. *Vybrané otázky lidské sexuality*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-609-9.
19. PAULÍK, Karel, 2004. *Vývojová psychologie pro doplňující pedagogické studium*. 2. vyd. Ostrava: Centrum dalšího vzdělávání PdF OU.
20. PELIKÁN, Jiří, 1995. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis. ISBN 80-85498-27-8.
21. PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3470-5.
22. PRŮCHA, Jan, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

23. PŠENIČKA, Oldřich, 1994. *Sexuální výchova v rodině*. Pardubice: Hnutí rodina. ISBN 80-901524-1-4.
24. RAŠKOVÁ, Miluše, 2008. *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8024420775.
25. SIELERT, Uwe, Ivo PONDĚLÍČEK a kol, 1994. *Sexuální výchova*. Praha: Trizonia. ISBN 80-85573-36-9.
26. ŠILEROVÁ, Lenka, 2003. *Sexuální výchova: Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0291-6.
27. ŠILEROVÁ, Lenka, 2012. Závěry projektu SAFE II v ČR- sexuální výchova v rodině. In: *SPRSV* [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/1sklad/sbornik.pdf>
28. ŠULOVÁ, 1998 cit podle JANIŠ, Kamil, 2004. Sexuální výchova- vybrané otázky. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006010626>
29. ŠULOVÁ, Lenka, 2009a. Sexuální výchova od mateřské školy?. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2009110202>
30. ŠULOVÁ, Lenka, 2009b. Sexuální výchova. In: WEISS, Petr a kol, 2010. *Sexuologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2492-8.
31. VESELÁ, Renata a kol, 2003. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-48-3.
32. TAUBNER, Vladimír, 2003. Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – H1: Postoj k začlenění.....	54
Obr. 2 – H2: Obsah sexuální výchovy	55
Obr. 3 – H4: Rozdíly v postojích rodičů.....	57

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 - Výzkumný soubor - 2. základní škola Zábřeh.....	41
Tab. 2 – Výzkumný soubor – 3. základní škola Zábřeh.....	42
Tab. 3 – Výzkumný soubor – 4. základní škola Zábřeh.....	42
Tab. 4 – Vztah otázek z dotazníku k výzkumným oblastem.....	43
Tab. 5 – Postoj k sexuální výchově	48
Tab. 6 – Postoj k začlenění sex. výchovy do výuky	49
Tab. 7 – Připravenost učitelů k sex. výchově.....	50
Tab. 8 – Realizace sex. výchovy v rodině	51
Tab. 9 – Obsah sexuální výchovy	52
Tab. 10 – H1: Kruskal-Wallisův test	53
Tab. 11 – H2: Wilcoxonův párový test.....	54
Tab. 12 – H3: Korelace.....	56
Tab. 13 – H4: Kolmogorov-Smirnonův test	56
Tab. 14 – H5: Kolmogorov-Smirnonův test	58
Tab. 15 - Hypotézy.....	60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro učitele

Příloha P II: Dotazník pro rodiče

Příloha P: III: Dotazník pro žáky

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO UČITELE

Dobrý den,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Je zcela **anonymní** a výsledky budou použity pouze jako podklad k mé diplomové práci zaměřené na problematiku sexuální výchovy. Prosím Vás o jeho pravdivé vyplnění a zároveň děkuji za Váš čas a ochotu.

Kateřina Sládková, studentka Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika

Instrukce: Zakroužkujte vždy **jen 1 odpověď** podle míry Vašeho souhlasu s následujícím tvrzením podle této škály:

- 1- rozhodně nesouhlasím
- 2- spíše nesouhlasím
- 3- nevím
- 4- spíše souhlasím
- 5- rozhodně souhlasím

1) Dosavadní začlenění sexuální výchovy na základních školách je nedostačující

1 2 3 4 5

2) Škola by měla více informovat žáky o otázkách spojených se sexuální výchovou

1 2 3 4 5

3) Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenil/a do výuky na základních školách

1 2 3 4 5

4) Se sexuální výchovou by měli učitelé začít již v mateřské škole

1 2 3 4 5

5) Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenil/a do výuky na:

a) základních školách na 1. stupni 1 2 3 4 5

b) základních školách na 2. stupni 1 2 3 4 5

c) středních školách 1 2 3 4 5

6) Sexuální výchova by měla být realizována především v rodině

1 2 3 4 5

7) Sexuální výchova by měla být realizována především ve škole

1 2 3 4 5

8) Při realizaci sexuální výchovy by měly škola a rodina spolupracovat

1 2 3 4 5

9) Sexuální výchova by měla být vyučována formou

a) přednášky

b) besedy

c) diskuse

d) jiné _____

10) Sexuální výchovu by měl vyučovat pedagog s odbornou kvalifikací

1 2 3 4 5

11) Bylo by mi nepříjemné vyučovat sexuální výchovu

1 2 3 4 5

12) Při výuce sexuální výchovy by mohl mít učitel problémy:

a) se studem 1 2 3 4 5

b) s nedostatečnou nápaditostí při organizaci výuky 1 2 3 4 5

c) s vytvořením příznivé atmosféry 1 2 3 4 5

d) s nedostatečnou důvěrou ze strany dětí 1 2 3 4 5

e) mluvit otevřeně a pravdivě 1 2 3 4 5

f) netabuizovat fakta 1 2 3 4 5

13) Při výuce sexuální výchovy bych mohl/a mít tendence vyhýbat se některým tématům

1 2 3 4 5

14) Při výuce sexuální výchovy bych využíval/a své zkušenosti z role rodiče

1 2 3 4 5

15) Obsahem sexuální výchovy by měla být témata:

a) puberta a menstruace	1	2	3	4	5
b) anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo	1	2	3	4	5
c) přátelství a láska	1	2	3	4	5
d) manželství a rodičovství	1	2	3	4	5
e) rozmnožování a antikoncepce	1	2	3	4	5
f) asertivita a morální zásady	1	2	3	4	5
g) onanie, sexuální fantazie, sexuální zdrženlivost	1	2	3	4	5
h) plodnost a potrat	1	2	3	4	5
i) promiskuita a pohlavně přenosné nemoci	1	2	3	4	5
j) sexuální deviace, sexuální zneužití dítěte	1	2	3	4	5
k) homosexualita a transsexualita	1	2	3	4	5
l) předsudky a diskriminace	1	2	3	4	5
m) osobní problémy žáků	1	2	3	4	5

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Je zcela **anonymní** a výsledky budou použity pouze jako podklad k mé diplomové práci zaměřené na problematiku sexuální výchovy. Prosím Vás o jeho pravdivé vyplnění a zároveň děkuji za Váš čas a ochotu.

Kateřina Sládková, studentka Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika

Instrukce: Zakroužkujte vždy **jen 1 odpověď** podle míry Vašeho souhlasu s následujícím tvrzením podle této škály:

- 1- rozhodně nesouhlasím
- 2- spíše nesouhlasím
- 3- nevím
- 4- spíše souhlasím
- 5- rozhodně souhlasím

1) Dosavadní začlenění sexuální výchovy na základních školách je nedostačující

1 2 3 4 5

2) Škola by měla více informovat žáky o otázkách spojených se sexuální výchovou

1 2 3 4 5

3) Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenil/a do výuky na základních školách

1 2 3 4 5

4) Se sexuální výchovou by měli učitelé začít již v mateřské škole

1 2 3 4 5

5) Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenil/a do výuky na:

- a) základních školách na 1. stupni 1 2 3 4 5
- b) základních školách na 2. stupni 1 2 3 4 5
- c) středních školách 1 2 3 4 5

6) Sexuální výchova by měla být realizována především v rodině

1 2 3 4 5

7) Sexuální výchova by měla být realizována především ve škole

1 2 3 4 5

8) Při realizaci sexuální výchovy by měly škola a rodina spolupracovat

1 2 3 4 5

9) Sexuální výchova by měla být vyučována formou

a) přednášky

b) besedy

c) diskuse

d) jiné _____

10) Sexuální výchovu by měl vyučovat pedagog s odbornou kvalifikací

1 2 3 4 5

11) S dětmi doma běžně hovořím o sexu

1 2 3 4 5

12) Snažíme se mluvit s dětmi o sexu otevřeně

1 2 3 4 5

13) Snažíme se netabuizovat fakta, ale v určitém věku nelze dětem říct celou pravdu

1 2 3 4 5

14) K realizaci sexuální výchovy s dětmi využívám na pomoc knížky a obrázky

1 2 3 4 5

15) K realizaci sexuální výchovy s dětmi využívám na pomoc média (internet, tv)

1 2 3 4 5

16) S realizací sexuální výchovy s dětmi mi pomáhá i manžel/ka

1 2 3 4 5

17) S realizací sexuální výchovy s dětmi mi pomáhají i prarodiče

1 2 3 4 5

18) Obsahem sexuální výchovy by měla být témata:

a) puberta a menstruace	1	2	3	4	5
b) anatomie a fyziologie člověka, hygiena, péče o tělo	1	2	3	4	5
c) přátelství a láska	1	2	3	4	5
d) manželství a rodičovství	1	2	3	4	5
e) rozmnožování a antikoncepce	1	2	3	4	5
f) asertivita a morální zásady	1	2	3	4	5
g) onanie, sexuální fantazie, sexuální zdrženlivost	1	2	3	4	5
h) plodnost a potrat	1	2	3	4	5
i) promiskuita a pohlavně přenosné nemoci	1	2	3	4	5
j) sexuální deviace, sexuální zneužití dítěte	1	2	3	4	5
k) homosexualita a transsexualita	1	2	3	4	5
l) předsudky a diskriminace	1	2	3	4	5
m) osobní problémy žáků	1	2	3	4	5

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

Dobrý den,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Je zcela **anonymní** a výsledky budou použity pouze jako podklad k mé diplomové práci zaměřené na problematiku sexuální výchovy. Prosím Vás o jeho pravdivé vyplnění a zároveň děkuji za Váš čas a ochotu.

Kateřina Sládková, studentka Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika

Instrukce: Zakroužkujte vždy **jen 1 odpověď** podle míry Vašeho souhlasu s následujícím tvrzením podle této škály:

- 1- rozhodně nesouhlasím
- 2- spíše nesouhlasím
- 3- nevím
- 4- spíše souhlasím
- 5- rozhodně souhlasím

1) Dosavadní začlenění sexuální výchovy na základních školách je nedostačující

1 2 3 4 5

2) Škola by měla více informovat žáky o otázkách spojených se sexuální výchovou

1 2 3 4 5

3) Sexuální výchovu jako samostatný předmět bych začlenil/a do výuky na základních školách

1 2 3 4 5